

**ΟΙ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΙΣ
ΤΟΥ 19^{ου} ΚΑΙ ΤΩΝ
ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ 20^{ου}
ΑΙΩΝΑ**

τόποι θεραπείας, κοινωνικής
συνεύρεσης και αναψυχής

(Charles Le Coeur et Lucien Woog, Arch.)

Σπουδάστριες: Νικολάου – Αλαβάνου
Ευαγγελία, Νικολοπούλου Γεωργία
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Γεωργία Μαρίνου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1
Ιστορική αναδρομή	3
Οι λουτροπόλεις από τα τέλη του 18 ^ο έως τις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα	
Α. Ιστορικό πλαίσιο ανάπτυξης των λουτροπόλεων	11
Β. Οι μεγάλες ευρωπαϊκές λουτροπόλεις της Δυτικής Ευρώπης	15
Γ. Οι λουτροπόλεις της Ελλάδας	43
Επίλογος και σκέψεις για τις προοπτικές της λουτροθεραπείας	49
Βιβλιογραφία	51

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

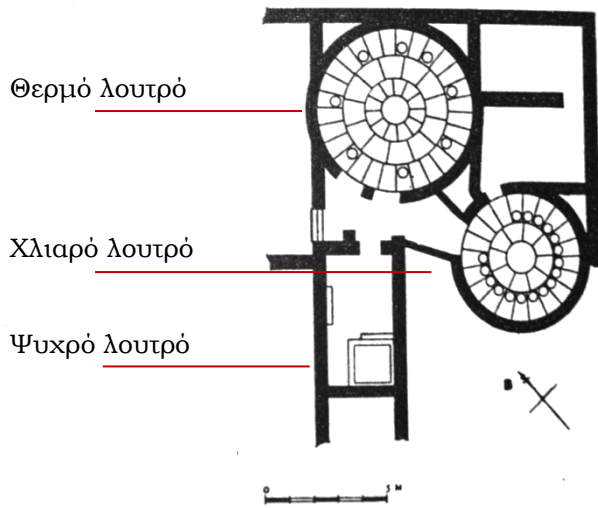
Το φαινόμενο των ευρωπαϊκών λουτροπόλεων διαμορφώνεται στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και κορυφώνεται τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου}. Η διπλή φύση της λουτροθεραπείας, όπως αυτή εξηγείται από τις έννοιες της ίασης και της αναψυχής, αναζητά και τους χώρους έκφρασης της. Σκοπός της προσέγγισης, θα είναι η διερεύνηση της φιλοσοφίας των λουτροπόλεων και πώς αυτή εκφράστηκε πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά και αντίστροφα, πως οι αρχιτεκτονικές αναζητήσεις της περιόδου βρίσκουν έκφραση στις λουτροπόλεις.

Για το σκοπό αυτό, κρίνεται αναγκαία η σύντομη παρουσίαση της ιστορικής συνέχειας των λουτρικών εγκαταστάσεων, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και τον 20^ο αιώνα, για να εξακριβωθεί η σχέση των κοινωνιών με την «ιεροτελεστία» του λουτρού.

Οι λουτροπόλεις αναπτύσσονται ευρέως σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο, της οποίας δεν μπορούν να αγνοηθούν η ιστορική, οικονομική και κοινωνική συγκυρία.

Για την αρχιτεκτονική προσέγγιση των μεγάλων ευρωπαϊκών λουτροπόλεων, επιλέγονται τα παραδείγματα της βρετανικής πόλης του Bath, του γαλλικού Vichy και του γερμανικού Baden-Baden. Η πολεοδομική και αρχιτεκτονική εξέτασή τους, θα προσφέρει αξιόλογες παρατηρήσεις. Οι ομοιότητες και οι διαφορές που θα εντοπιστούν, με βάση την χρονολογία, την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία, θα βοηθήσουν στο να καταλήξουμε σε συμπεράσματα, σχετικά με τη βίωση της λουτρόπολης από τους χρήστες - επισκέπτες της.

Η εξέταση των ελληνικών λουτροπόλεων, θα τονίσει την έκταση του φαινομένου στον ευρωπαϊκό χώρο, και πώς αυτό υιοθετείται από την ελληνική αστική κοινωνία και τελικά «εξελληνίζεται». Τέλος, η μελέτη των παραπάνω λουτρικών πόλεων, θα δώσει στο αντικείμενο της λουτροθεραπείας που εξετάζεται εδώ, έδαφος για προτάσεις επαναξιολόγησης της λουτρικής συνήθειας και των ευεργετημάτων της στη σύγχρονη κοινωνία.

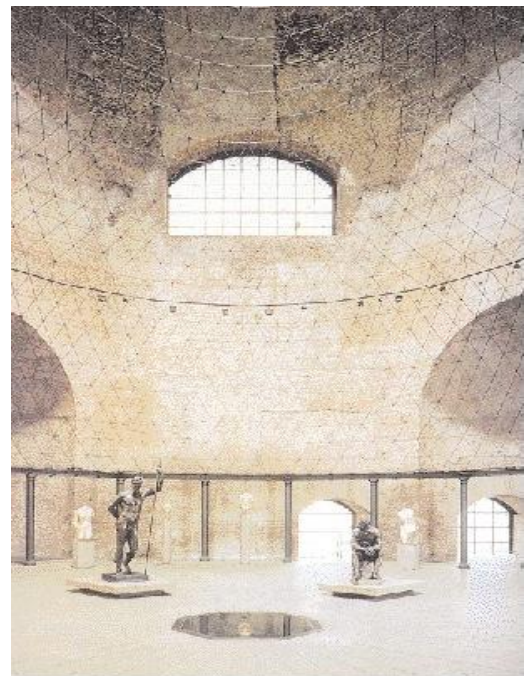
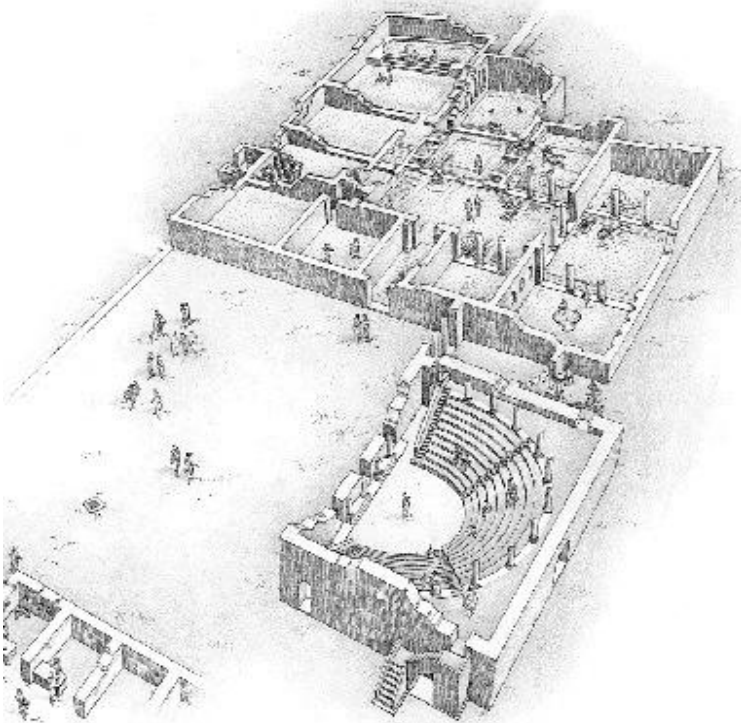

_κάτοψη του δημόσιου λουτρού των Οινιάδων, Ακαρνανίας

_λουτήρας μυκηναϊκού ανακτόρου στην Πύλο
 Η μπανιέρα του μυκηναϊκού ανακτόρου της Πύλου (του «Νέστορα») αποτελεί το γνωστότερο και χαρακτηριστικότερο παράδειγμα οικιακού λουτρού των προϊστορικών χρόνων(φωτ.: Γ. Μλης).

_σχεδιαστική αναπαράσταση των μεγάλων Θερμών του Δίου

_θέρμες του Διοκλητιανού στη Ρώμη
 Οι Θέρμες μπορούσαν να εξυπηρετήσουν γύρω στους 3.000 επισκέπτες, γεγονός που τις καθιστά τις μεγαλύτερες του ρωμαϊκού κόσμου.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το νερό είναι βασικό στοιχείο του πλανήτη Γη και της επ' αυτού ζωής. Αποτελεί στοιχείο της φύσης απαραίτητο για την επιβίωση, πολλές φορές, όμως, απειλητικό, γεγονός που οδήγησε τον άνθρωπο να το θεοποιήσει, στο σύνολο των πολιτισμών.

Το νερό έχει δύο διαστάσεις. Αυτή του στοιχείου της ζωής, με την ανάγκη και χρήση του(ύδωρ πόσιμο, ποτιστικό, καθαρισμού) και μετά τη συμβολική, που εκφράζει την ψυχική κάθαρση και συνδέεται με τη θρησκευτική λατρεία.

Από τους προϊστορικούς χρόνους, έχουμε οργανωμένη χωρικά τη λουτρική διαδικασία στα ανάκτορα της Κνωσού και της Πύλου. Στην κλασική Ελλάδα αναφέρονται ιδιωτικά λουτρά σε κατοικίες αλλά και δημόσια για τους κατοίκους των πόλεων ^[1]. Ολοκληρωμένο, τυπικό παράδειγμα αποτελεί το κτίσμα στις Οινιάδες Ακαρνανίας, του 2ου π.Χ. αιώνα, που περιλαμβάνει ήδη τους τρεις τύπους λουτρού που αναπτύσσονται κατά τα ρωμαϊκά χρόνια, το κρύο, το χλιαρό και το ζεστό.

Οι Ρωμαίοι έδιναν μεγάλη σημασία στην ύδρευση των πόλεων. Η αφθονία του νερού που εξασφάλιζαν, έκανε δυνατή τη δημιουργία πλήθους κτισμάτων σχετικών με το νερό (κρήνες, νυμφαία), που δεν είχαν μόνο ωφελιμιστική αλλά και διακοσμητική αξία ^[2]. Στα ρωμαϊκά χρόνια τα τρία είδη της λούσης απαιτήσαν, σε χωρική δημιουργία, τρεις διαφορετικές αίθουσες στα μεγάλα λουτρικά συγκροτήματα, τις θέρμες. Στην αρχαιότητα, τα λουτρά, εκτός από χώροι υγιεινής, γίνονται και χώροι κοινωνικής συναναστροφής, άθλησης και πνευματικής περισυλλογής, στοιχεία που συμβάδιζαν με τα ιδεώδη της ρωμαϊκής κοινωνίας, καθώς και σύμβολα γοήτρου της αυτοκρατορίας. Οι παλαιότερες θέρμες που αναφέρονται είναι μεταξύ του 25 και 12 π.Χ.

Στους πρώτους βυζαντινούς χρόνους η χρήση των ρωμαϊκών θερμών ατονεί και ο κτιριακός πλούτος σταδιακά αμελείται. Στα επόμενα χρόνια, παρατηρείται μια παρακμή της ιδέας του λουτρού, χωρίς όμως αυτό να εκλείπει. Στα αστικά, κυρίως, κέντρα, στις οικίες της ανώτερης

[1] «Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής», πρώτος τόμος, Χ.Μπούρας, Αθήνα 1999, σελ. 322

[2] «Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής», πρώτος τόμος, Χ.Μπούρας, Αθήνα 1999, σελ. 426

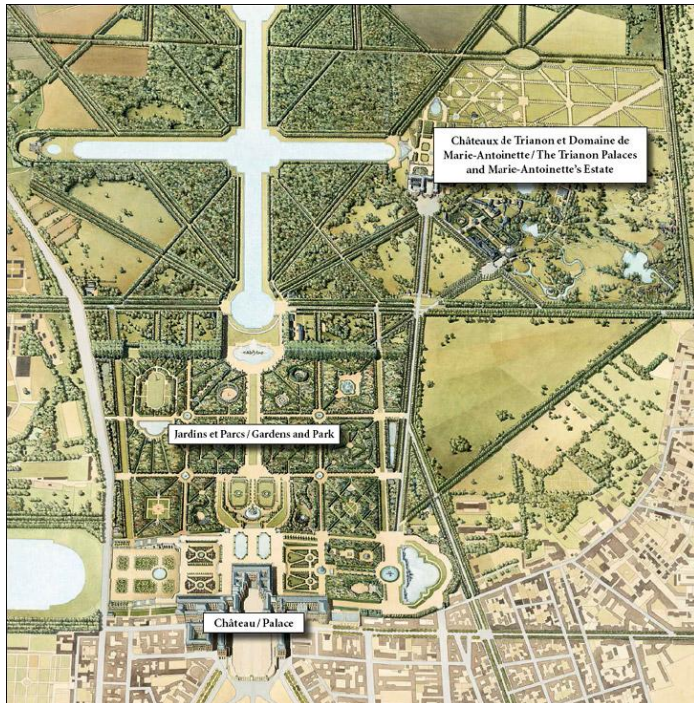

_το λουτρό της Μονής
Καισαριανής
11ος-12ος αι.

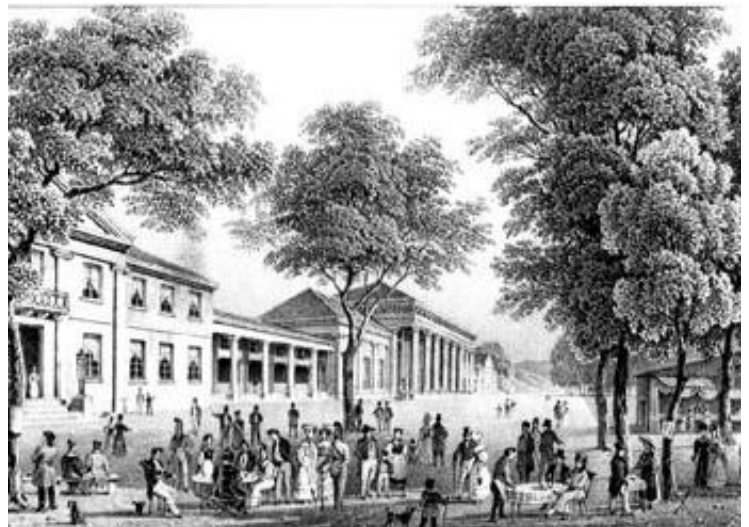

_η Βασιλική κινστέρνα της Κωνσταντινούπολης
Αγία Σοφία ,542 μ.Χ.

_το συγκρότημα των Βερσαλλιών
Η χάραξη των κήπων συνοδεύεται από τη
παρουσία μεγάλων σιντριβανιών, 17^{ος}
αιώνας

_το Kurhaus, της πόλης του
Baden-Baden, στη Γερμανία, 1824

τάξης, αλλά και σε μονές^[3] απαντώνται λουτρικά κτίσματα, όπως δείχνουν οι γραπτές πηγές και τα ευρήματα. Ακόμη, υπόγειες δεξαμενές νερού (κινωτέρες) υπάρχουν και διατηρούνται. Λουτρά της μεσοβυζαντινής περιόδου έχουν βρεθεί στη Θεσσαλονίκη και την Κόρινθο.

Από τον 4ο αιώνα, όταν τα βαρβαρικά φύλλα, από τις περιοχές της Ανατολής μετακινήθηκαν προς τη Δύση και εγκαταστάθηκαν μέσα στα εδάφη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η λουτρική διαδικασία παρακαμάζει. Οι συνήθειες των βαρβάρων, ο μαρασμός του αστικού βίου, αλλά και η καταστροφή των εγκαταστάσεων είχαν ως αποτέλεσμα κατά το Μεσαίωνα την αλλοίωση της λουτρικής διαδικασίας. Οι φτωχές εγκαταστάσεις παροχής νερού, μαρτυρούν την απουσία οικοδόμησης λουτρικών κτισμάτων.

Στην ιδέα της λουτρικής διαδικασίας ενέχεται και η κοινωνική συναναστροφή. Οι τρεις αιώνες μετά το 1200, χαρακτηρίζονται από την ανάπτυξη των πόλεων και την άνοδο της αστικής τάξης, η οποία θα επηρεαστεί από τους καλούς τρόπους της άρχουσας αριστοκρατίας^[4].

Η έλλειψη εγκαταστάσεων που θα εξασφάλιζε τρεχούμενο νερό στις πόλεις, αλλά και των συνθηκών υγιεινής οδήγησαν στον πολλαπλασιασμό των κρουσμάτων μεταδοτικών ασθενειών και την αποδυνάμωση της λειτουργίας των λουτρικών χώρων. Παρά τις πρώτες επιστημονικές έρευνες που πραγματοποιούνται από γιατρούς της περιόδου της Αναγέννησης^[5], σχετικά με την καταλληλότητα του ιαματικού νερού, ως τρόπου θεραπείας, οι συνθήκες της αστικής ζωής είναι δύσκολες για να επιτρέπονται πολυτέλειες, όπως οι λουτρικές δημόσιες εγκαταστάσεις, μετά το ξέσπασμα του Τριακονταετούς Πολέμου(1618-1648).

Από τον 17ο αιώνα και την εξάπλωση του μπαρόκ, σε χώρες όπως η Γαλλία, παρατηρούνται υδάτινες εγκαταστάσεις διακοσμητικού χαρακτήρα. Η άρχουσα τάξη, η ζωή της οποίας εκφράζεται στα ανάκτορα, δεν έχει συνήθειες καθαριότητας, αλλά χρησιμοποιεί αρώματα και κινητά σκεύη. Αντίστοιχα, η αρχιτεκτονική δεν δημιουργεί χώρους υγιεινής. Το νερό κυλούσε για την οπτική τέρψη και τον αισθητικό εμπλουτισμό, όχι όμως για την καθαριότητα^[6].

Από τον 18ο και στη συνέχεια στον 19ο αιώνα, σημειώνεται, μέσω του κινήματος του Διαφωτισμού, στροφή προς τις αξίες του φυσικού τρόπου ζωής. Η λειτουργία των δημόσιων λουτρών επανέρχεται. Τα εγκαθιδρύματα λουτρικής διαδικασίας, τα λεγόμενα Kurhäuser, θα φιλοξενήσουν εγκαταστάσεις της λουτροθεραπείας,

[3] «Ιστορία της Αρχιτεκτονικής», δεύτερος τόμος, Χ.Μπούρας, Αθήνα 2001, σελ. 204

[4] «Ιστορία της Αρχιτεκτονικής», δεύτερος τόμος, Χ.Μπούρας, Αθήνα 2001, σελ. 336-337

[5] Ο Theophrastus Philippus Aureolus Bombastus von Hohenheim, γνωστός ως Θεόφραστος Παράκελσος(1493-1541) ήταν ένας από τους μεγαλύτερους αλχημιστές της περιόδου της Αναγέννησης. Αναζητούσε την ουσία των στοιχείων της φύσης στην χημική τους σύσταση. Μελέτησε το νερό των πηγών στην περιοχή Pfafers, στην Ελβετία και κατέγραψε τα αποτελέσματα της έρευνάς του σχετικά με τη χημική σύσταση του νερού.

[6] Το συγκρότημα των Βερσαλλιών εκφράζει την πληθωρικότητα στη χρήση αρχιτεκτονικών στοιχείων, όπως το νερό. Η χάραξη των κήπων συνοδεύεται από την παρουσία μεγάλων σιντριβανιών (Bassin d' Apollon) και καναλιών νερού, γεγονός που μαρτυρούσε την ύπαρξη εγκαταστάσεων παροχής νερού από τον ποταμό Σηκουάνα. «Ιστορία της δυτικής αρχιτεκτονικής», David Watkin, Αθήνα 2007, σελ. 318-319

ειδωμένης, πλέον, από την πλευρά κατ'αρχήν της ίασης, της κοινωνικής συνεύρεσης και της ψυχαγωγίας, ενώ παράλληλα θα αποτελέσουν τον λόγο άνθησης των ευρωπαϊκών λουτροπόλεων του 19ου αιώνα.

Τον 20ο αιώνα, η λουτροθεραπεία αναπτύσσεται με τη μορφή του θεραπευτικού τουρισμού, με σκοπό την κίνηση και τη συμμετοχή μεγαλύτερου αριθμού πολιτών. Συντηρείται η ύπαρξη μεγάλων παραδοσιακών λουτρικών συγκροτημάτων και εκσυγχρονίζονται με τις αντίστοιχες ξενοδοχειακές μονάδες.

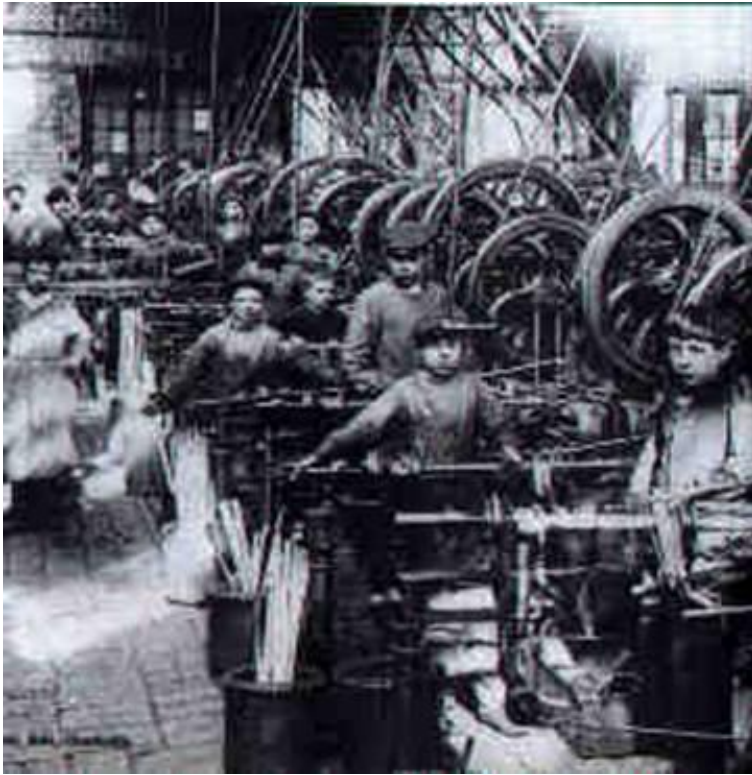
Είναι φανερό, ότι η λουτρική «ιεροτελεστία» δεν είναι επιδίωξη ούτε και προνόμιο όλων των κοινωνικών τάξεων. Το ποιος απολάμβανε την υγιεινή επίδραση της συχνής λούσης, αλλά και την ψυχαγωγική προσφορά της, εξαρτιώταν κάθε φορά από την οικονομική ευημερία των κοινωνιών.

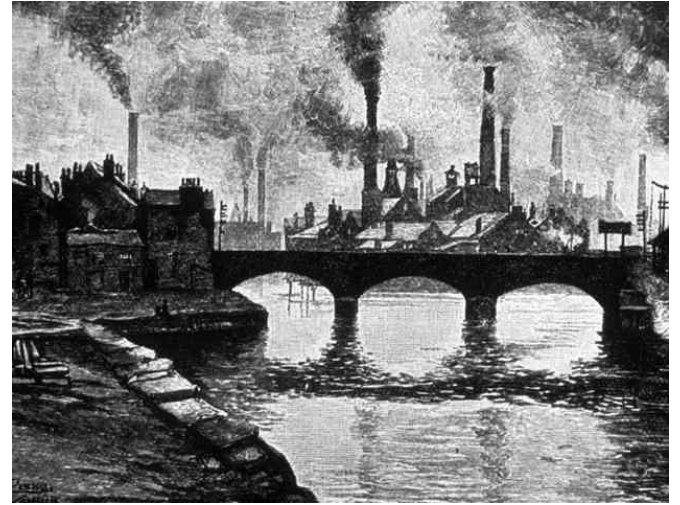
Οι λουτρο πόλεις

από τα τέλη του 18^{ου} έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα

Nichy
Cards.com

_η εκβιομηχάνιση της παραγωγής, στην Αγγλία του τέλους του 18^{ου} αιώνα

_η βιομηχανία του Βορρά, η ανάπτυξη των πόλεων και η επιβάρυνση του περιβάλλοντος

_από το 1789 οδηγούμαστε στην κοινωνική αλλαγή της Γαλλικής Επανάστασης

A. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ(τέλη 18^{ου} – αρχές 20^{ου})

Τα τέλη του 18^{ου} αιώνα είναι η εποχή της πρώτης ανάπτυξης των ευρωπαϊκών λουτροπόλεων. Η περίοδος αυτή σηματοδεύτηκε από μεγάλα γεγονότα και τα αποτελέσματά τους, που επέδρασαν βαθιά στην κοινωνία. Η κοινωνική, οικονομική ζωή, αλλά και η μορφή των λουτροπόλεων δεν θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστες.

Στην Αγγλία, η Βιομηχανική Επανάσταση είναι γεγονός, μετά την εφεύρεση του ατμοκίνητου κινητήρα το 1769, από τον Τζέιμς Γουότ(1736 – 1819). Η ανακάλυψη αυτή, προσφέρει τη δυνατότητα αναδιοργάνωσης της παραγωγής, που, πλέον, χαρακτηρίζεται ως βιομηχανική. Ακολουθεί η σταδιακή εκβιομηχανοποίηση της αγροτικής παραγωγής, από τους γαιοκτήμονες (landlords), οι οποίοι προσαρμόζονται ταχύτατα στα νέα οικονομικά δεδομένα. Λίγο αργότερα, θα πάψουν να αποτελούν ξεχωριστή κοινωνική τάξη, καθώς συγχωνεύονται με τη μεγαλοαστική. Η σχολάζουσα και μορφωμένη αυτή κοινωνία, θα αποτελέσει το πιστό κοινό των λουτροπόλεων.

Η εκβιομηχανοποίηση της παραγωγής φέρνει την ανάπτυξη των πόλεων, καθώς αγροτικοί πληθυσμοί μετακινούνται στα αστικά κέντρα για να εργαστούν στις βιομηχανίες. Η επέκταση των πόλεων, με έλλειψη έργων υποδομής και η καταστροφή του περιβάλλοντός των περιοχών τους, είναι παράγοντας που επηρέασε την επιδίωξη της περιοδικής μετακίνησης επισκεπτών προς την εξοχή, εξ' όσων είχαν τη δυνατότητα. Η περιοδεύουσα, εύπορη κοινωνία της πόλης, θα βρει έκφραση στις λουτροπόλεις.

Στη Γαλλία, η αντίθεση των συμφερόντων της αστικής τάξης και της αριστοκρατίας δεν μπορούσε πια να συμβιβαστεί. Από τη μία, η πρώτη ζητούσε εκσυγχρονισμούς ώστε να αναπτυχθεί η βιομηχανία και από την άλλη, οι αριστοκράτες αναζητούσαν τρόπο να προσαρμοστούν στη νέα εποχή που ανέτειλε, χωρίς να χάσουν την κυρίαρχη θέση τους. Η χώρα οδηγήθηκε στην κοινωνική αλλαγή της Γαλλικής Επανάστασης(1789), με το σύνθημα «Ελευθερία – Ισότητα – Αδελφότητα».

_η Αθήνα, γύρω στα 1830,
μόλις έχει συσταθεί το νέο
ελληνικό κράτος

_η Αθήνα, στο τέλος
του 19^{ου} αιώνα.
Εμφανή τα πρότυπα
των ευρωπαϊκών
χωρών, σε
αρχιτεκτονική και
υποδομές

Η ανατροπή που προκάλεσε η Γαλλική Επανάσταση, οδήγησε σχεδόν αμέσως στους Ναπολεόντιους Πολέμους(1801 – 1814). Με τη λήξη τους, ο πολιτικός χάρτης της Ευρώπης έχει υποστεί μεταβολές, καθώς οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις καλούνται να ορίσουν τις «σφαίρες επιρροής» τους, μετά την ήττα της Γαλλίας, το διαμελισμό της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την κατάσταση αποσύνθεσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Ναπολεόντιοι Πόλεμοι δίχασαν τις κοινωνίες της Ευρώπης και η διαφοροποίηση αυτή, έφερε, ταυτόχρονα, την παρουσία μέρους του πληθυσμού που αντιμετώπιζε τις συνέπειες του πολέμου και στον αντίποδα αυτούς που απολάμβαναν την ενδοχώρα κοινωνική ασφάλεια. Τη διαφοροποίηση αυτή συναντάμε και στην κοινωνική ζωή των λουτροπόλεων, που συζητούσε για τον πόλεμο με αμεριμνησία, από τα σαλόνια των χορών.

Το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα είναι η περίοδος της μεγάλης ανάπτυξης αλλά και των κοινωνικών αναταραχών^[1]. Οι εφευρέσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας πληθαίνουν(νέα υλικά, σιδηρόδρομος, εξηλεκτρισμός). Η ζωή «εκβιομηχανοποιείται» και ο τεράστιος πλούτος που συγκεντρώνουν οι αστοί, τους οδηγεί στην αναζήτηση της πολυτέλειας και σε εξεζητημένες συμπεριφορές. Την επιδίωξη αυτή, θα κληθούν να εκφράσουν και οι λουτροπόλεις, οι οποίες θα ανταποκριθούν σε αυτή την κοινωνική απαίτηση των χρηστών τους και θα αναπτύξουν μορφές οργάνωσης και χώρου, που θα αποτελέσουν τη βάση του τουρισμού, τον 20^{ου} αιώνα.

Στην Ελλάδα το 1830, τίθεται η βάση του νεοσύστατου ανεξάρτητου κράτους. Οι κυβερνήσεις προσπαθούν να ισορροπήσουν τις εσωτερικές μεταβολές και να θέσουν τις βάσεις για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, πάνω στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, κατασκευάζονται οι πρώτες βιομηχανίες και παράλληλα διαπιστώνονται επιπρόσθετοι τρόποι τόνωσης της οικονομίας, όπως αυτού του τουρισμού, ως φαινομένου μετακίνησης επισκεπτών ανά περιοχές, που παρατηρείται από την περίοδο αυτή.

Εκτός από την οικονομική ζωή, η αστική τάξη παρακολουθούσε και την κοινωνική ζωή της Ευρώπης. Η προσπάθεια εστερνετισμού των ευρωπαϊκών προτύπων, έφερε την αγωνία συγκρότησης αστικής πρωτεύουσας, σε έναν τόπο με, ωστόσο, ελλειπή αστική διαμόρφωση. Η νεοκλασική αρχιτεκτονική, που χαρακτήρισε τα οικοδομήματα αυτής της περιόδου, έφερε τα πρότυπά της και εκτός της αθηναϊκής πρωτεύουσας, εκεί όπου η αστική τάξη θα αναζητήσει τη ψυχαγωγία, στις λουτροπόλεις.

[1] Αστικές εξεγέρσεις στην Γαλλία και την Γερμανία το 1848 και η Παρισινή Κομμούνια το 1871

B. ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ Δ. ΕΥΡΩΠΗΣ

THE MINERAL WATER FOUNTAIN, BATH STREET, BATH

BATH, ΑΓΓΛΙΑ

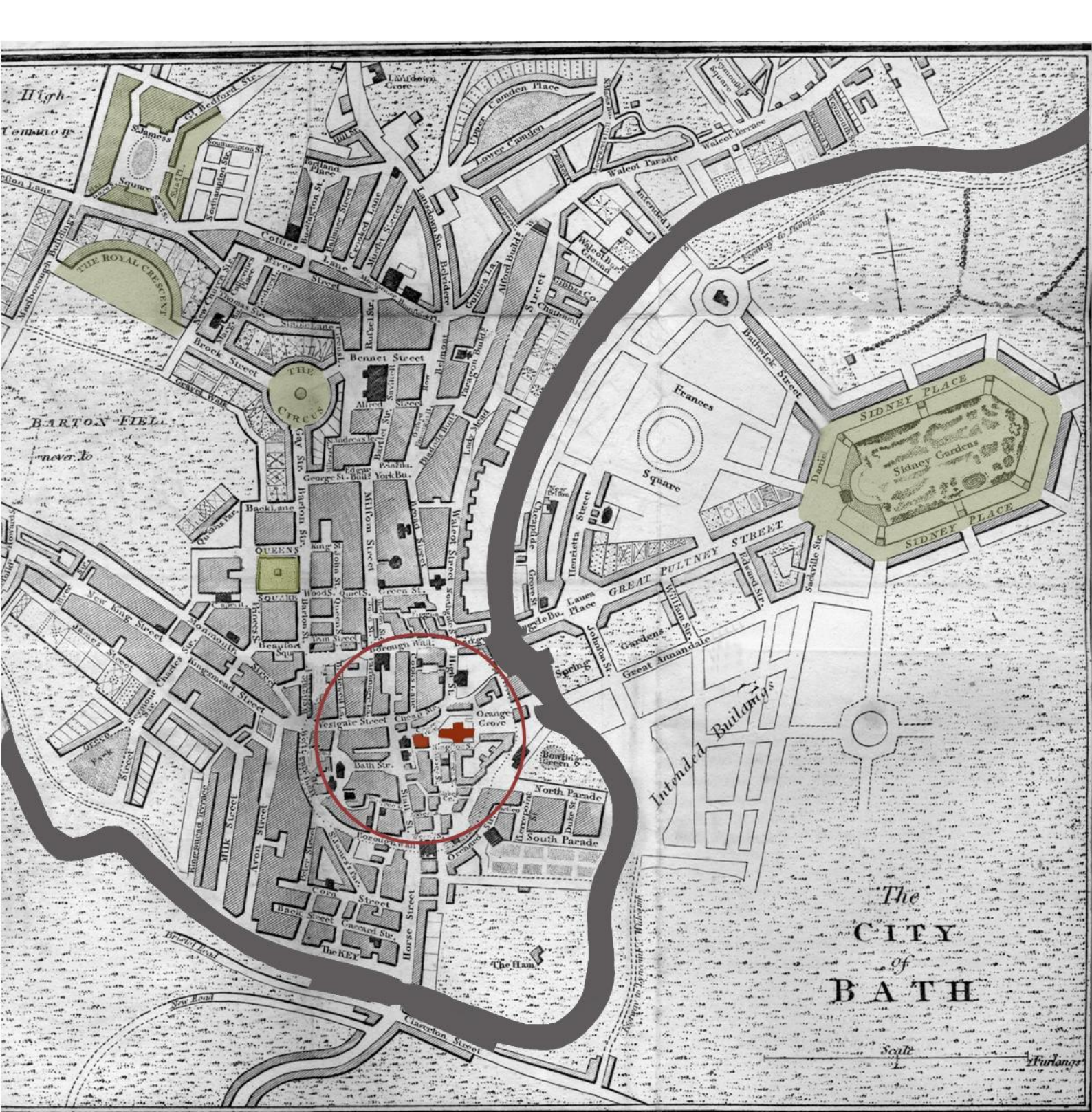
Το κέντρο του Μπαθ τοποθετείται εντός της περιοχής που ορίζεται από την πορεία του ποταμού Ανοη, σχηματισμού «U». Εντός αυτής της «θηλιάς» και συγκεκριμένα από βορρά, ορίζεται από την οδό Upper Borough Wall, από τη δύση, τη Westgate Str., από το νότο, την οδό Lower Borough Wall και ανατολικά από το ποτάμι. Οι βασικές οδοί που διατρέχουν το ιστορικό κέντρο είναι η Stall Str. από βορρά προς νότο και η Bath Str. από ανατολή προς δύση.

Μέσα στο ιστορικό κέντρο βρίσκονται τα ρωμαϊκά λουτρά(το πρώτο κτίσμα χρονολογείται στο 2^ο αιώνα μ.Χ.) και, στα ανατολικά, το Αββαείο του Μπαθ(973 μ. Χ.).

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα η πόλη επεκτείνεται προς βορρά, σε σχέδια βασικά του αρχιτέκτονα Τζον Γουντ του πρεσβύτερου(1704 – 1754).

Το πρώτο μεγάλο έργο του είναι η Queen Square (κατασκευασμένη 1728 – 1735). Η πλατεία είναι τετράγωνου σχήματος και ορίζεται από τέσσερις οικοδομικές ενότητες. Κάθε μία από αυτές αποτελεί μια αλληλουχία κατοικιών, η οποία είναι κτισμένη σε υποχώρηση από την οικοδομική γραμμή, ενώ μπροστά τοποθετείται τάφος, που λειτουργεί ως όριο ανάμεσα στο ιδιωτικό και στο δημόσιο, και απαντάται στα άλλα μεγάλα συγκροτήματα κατοικιών της πόλης του Μπαθ.

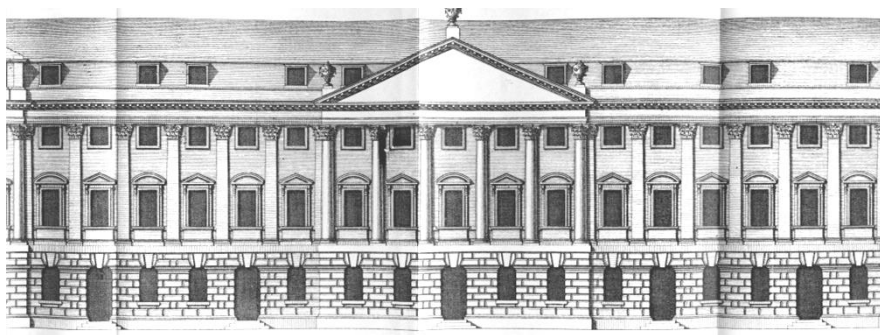
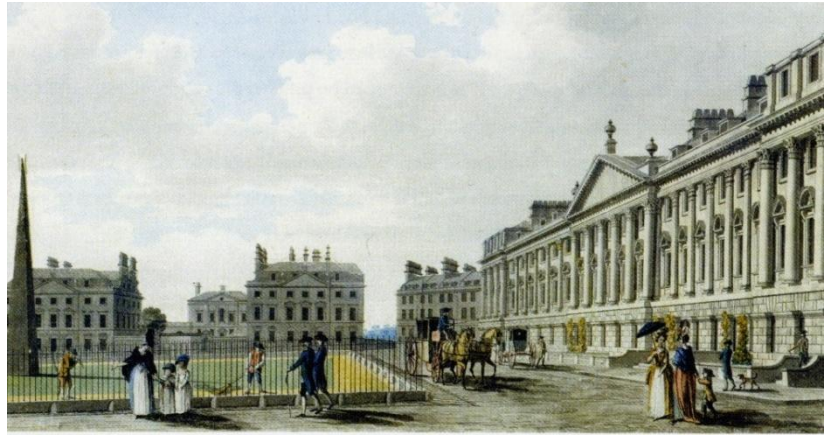
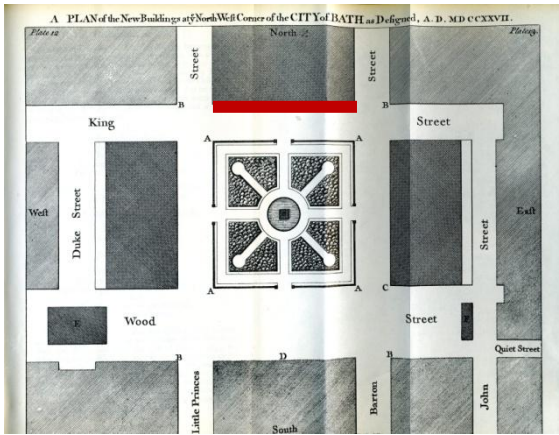
Το κτίριο της βόρειας πλευράς της πλατείας είναι σε σχέδιο του Τζον Γουντ. Η νότια όψη του διαιρείται κατά μήκος σε πέντε τμήματα και παρουσιάζει συμμετρία ως προς τον κεντρικό κατακόρυφο άξονα. Η όψη συνολικά διακοσμείται με κορινθιακού ρυθμού κίονες και τετράγωνα παραστάδες. Το κεντρικό σκέλος επιστέφεται με τριγωνικό αέτωμα και παράλληλα είναι σε εξοχή, όπως και τα δύο ακριανά. Το πλάτος κάθε κατοικίας, αποτυπώνεται στην όψη με τρία ανοίγματα σε συνέχεια.

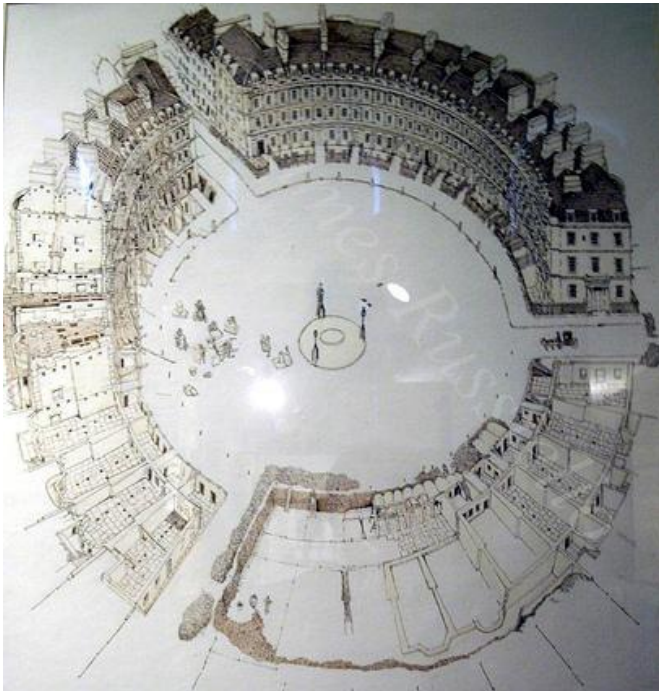
The
CITY
of
BATH

Scale

W. H. Sturt

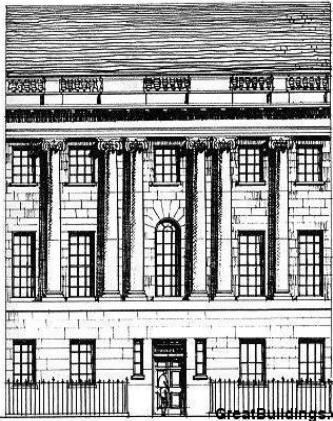

_Queen Square, κάτοψη και νότια όψη της βόρειας πλευράς της πλατείας

_King Circus, αξονομετρικό και άποψη της πλατείας

_τμήμα της όψης και άποψη του ημιελλειπτικού Royal Crescent

_η St James' Square

_απόψεις του Lansdown Crescent

Καθ' ύψος η όψη διαιρείται σε τρεις ζώνες, με την κεντρική να τονίζεται από τους διπλού ύψους κίονες. Τα συνθετικά και μορφολογικά αυτά στοιχεία εντάσσονται στον παλλαδιανό ρυθμό, ο οποίος χαρακτηρίζει και άλλα κτίσματα του Γουντ στο Μπαθ. Τέλος, η πλάτεια στο αρχικό σχέδιο δεν περιελάμβανε ψηλή φύτευση και ο οβελίσκος που βρίσκεται στο κέντρο ανεγέρθηκε το 1738.

Η Queen Square επικοινωνεί, μέσω της Gay Str., με το βορειότερα τοποθετημένο King Circus (1754 – 1768), έργο και αυτό του Τζον Γουντ σε συνεργασία με τον γιο του Τζον Γουντ το νεότερο, αποτελεί μια κυκλικού σχήματος πλατεία, που ορίζεται από τρία, ισάξια σκέλη κατοικιών σε συνέχεια. Στην πλατεία καταλήγουν, εκτός από την Gay Str., η Benet Str. από ανατολικά και η Brock Str. από δυτικά. Οι τρεις οικοδομικές ενότητες ακολουθούν την ίδια λογική σχεδιασμού με την Queen Square. Οι διαφορές στην όψη εντοπίζονται στην ίση καθ' ύψος διάρθρωση σε τρεις ζώνες εκτός της στέγασης, στην κατά μήκος διάρθρωση που πραγματοποιείται με διπλούς ημικίονες, οι οποίοι στο ισόγειο είναι δωρικού ρυθμού, στον πρώτο όροφο είναι ιωνικού και στον δεύτερο κορινθιακού. Στη μεσαία ζώνη τα ανοίγματα καταλαμβάνουν ολόκληρο το ύψος του ορόφου.

Μέσω της Brock Str. και προς δυτικά, συναντάμε το ημιελλειπτικού σχήματος κτίριο του Τζον Γουντ του νεότερου, το Royal Crescent (1767 – 1774). Η καμπύλη του, μαζί με τις οδούς Marlborough Buildings, Royal Avenue και Upper Church Str ορίζουν την, χωρίς φύτευση, έκταση που απλώνεται μπροστά του. Το κτίριο αποτελεί μια αλληλουχία τριάντα κατοικιών, με μήκος στην καμπύλη του μεγαλύτερο των 100 μέτρων. Η όψη του διαιρείται σε δύο ζώνες, όπου η δεύτερη έχει διπλάσιο ύψος από την πρώτη. Στην ελεύθερη έκταση νότια του κτιρίου, συναντάμε μία ήπια υποχώρηση του εδάφους, που ονομάζεται «ha-ha». Η διαμόρφωση αυτή είχε ως στόχο την οριοθέτηση του κήπου, ένα αφανές όριο, αντί της ύψωσης κάποιου είδους περίφραξης, που θα ανέκοπτε τη θέα.

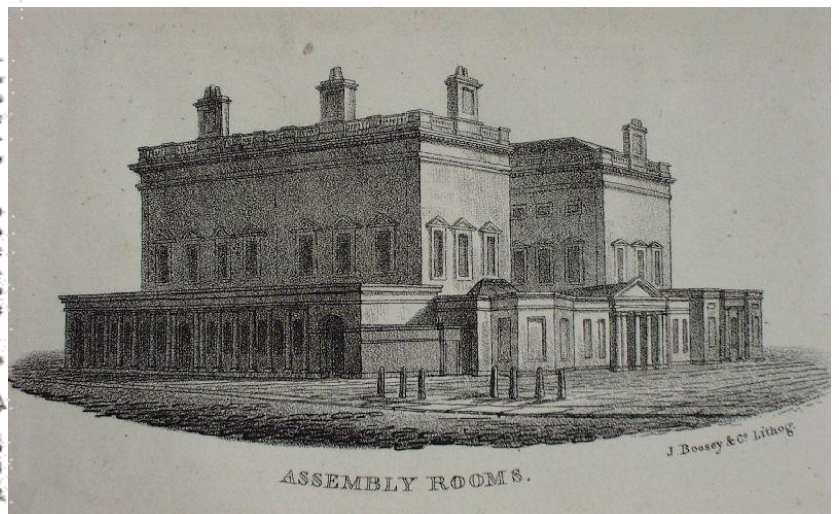
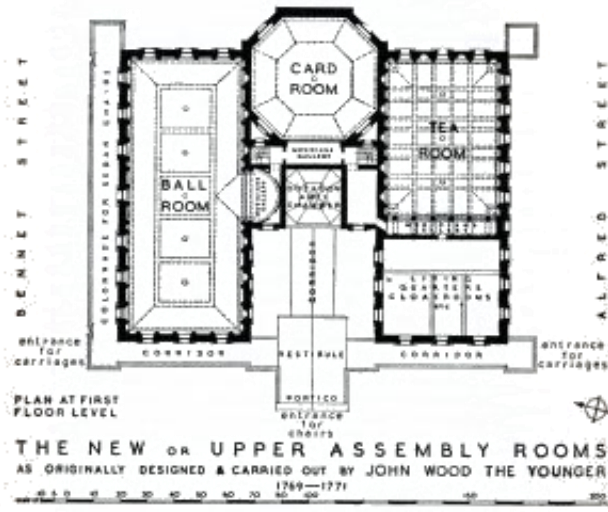
Βόρεια του Royal Crescent, βρίσκεται η St James' Square (1790 – 1794), σε ελαφρώς επικλινές έδαφος, σχεδιασμένη από τον αρχιτέκτονα Τζον Πάλμερ. Ο πυρήνας της είναι τετράγωνος. Στην προέκταση των διαγωνίων αναπτύσσονται οι δρόμοι, με δημιουργία κατά τον τρόπο αυτό μεγάλων τραπεζοειδών οικοδομικών εννοιτήτων που «βλέπουν» στη φυτεμένη πλατεία. Οι όψεις του διαιρούνται σε τέσσερις ζώνες καθ' ύψος και τα κεντρικά κτίρια στο βόρειο και στο νότιο συγκρότημα τονίζονται με τριγωνικά αετώματα, που στηρίζονται σε τέσσερις κορινθιακούς κίονες. Ο ίδιος αρχιτέκτονας πρόσθεσε το Lansdown Crescent, ψηλότερα στο λόφο του Royal Crescent. Το κτίριο ακολουθεί μια κοιλόκυρτη κάτοψη που μοιάζει σαν να αποκρίνεται φυσικά στις απαλές καμπύλες της λοφοπλαγιάς. Είναι μια κυματιστή ακολουθία κατοικιών, που αναμιγνύεται άριστα με το τοπίο και αποτυπώνει το «περίγραμμά» του. Το συγκρότημα «σπάει» σε τρία σκέλη, τα οποία είναι συμμετρικά ως προς το μεσαίο. Η διάρθρωση αυτή τονίζεται με την ύπαρξη κάθετων δρόμων, οι οποίοι γεφυρώνονται με ένα μικρό κτίσμα σε υποχώρηση από το όριο του κτιρίου, στηριγμένο σε ελλειπτική αψίδα (μάλλον μεταγενέστερη προσθήκη).

το κοινό μέτωπο των ρωμαϊκών λουτρών και του Pump Room, στην πλατεία του Αββαείου

το εσωτερικό του Pump Room, στο Μπαθ. Στη δεύτερη φωτογραφία διακρίνεται και το συντριβάνι πόσης του ιαματικού νερού.

κάτοψη και άποψη των Assembly Rooms

Καθώς η πόλη επεκτείνεται προκύπτει η ανάγκη επιστροφής και σύνδεσης με το ιστορικό κέντρο, έργο που σχεδιάζει ο αρχιτέκτονας Τόμας Μπάλντουιν το 1784 και αποπερατώνει ο Τζον Πάλμερ. Το σχέδιο επικεντρώνεται στα λουτρά(το ρωμαϊκό και το Cross Bath) και στο αντλιοστάσιο(Pump Room).

Το Pump Room και τα ρωμαϊκά λουτρά θα αποτελέσουν ένα ενιαίο συγκρότημα, που σε «διάλογο» με το Αββείο θα ορίσουν την πλατεία του Αββαείου. Η κύρια είσοδος και των δύο κτιρίων γίνεται από το μέτωπό τους στην πλατεία.

Το κτίριο του Pump Room(1786 – 1794), αποτελούσε βασικό σημείο συνάντησης για τους επισκέπτες και τους κατοίκους της πόλης. Μια τυπική μέρα στο Μπαθ, ξεκινούσε από την επίσκεψη στο αντλιοστάσιο. Το κτίριο παρουσιάζει συμμετρία ως προς άξονα παράλληλο στην Stall Str. Το μεγαλύτερο μέρος της κάτοψης καταλαμβάνει η, ορθογώνιου σχήματος, κεντρική αίθουσα του αντλιοστασίου, όπου στις στενές πλευρές της τοποθετούνται δύο κόγχες. Στην δυτική φιλοξενούνταν η ορχήστρα. Στις τέσσερις γωνίες διαμορφώνονται τετράγωνου σχήματος βοηθητικοί χώροι. Στις μεγάλες πλευρές της αίθουσας υπάρχουν πέντε μεγάλα ανοίγματα στην κάθε μία. Μπροστά από το μεσαίο στη νότια πλευρά βρισκόταν η εγκατάσταση που έφερε το ιαματικό νερό προς πόση. Η όψη διαιρείται σε τρεις ζώνες, με τη βάση υψηλότερη των άλλων δύο και τη στέγαση σε υποχώρηση έτσι ώστε δεν είναι ορατή. Την κεντρική είσοδο του Pump Room τονίζουν οι τέσσερις κορινθιακού ρυθμού κίονες και το τριγωνικό αέτωμα.

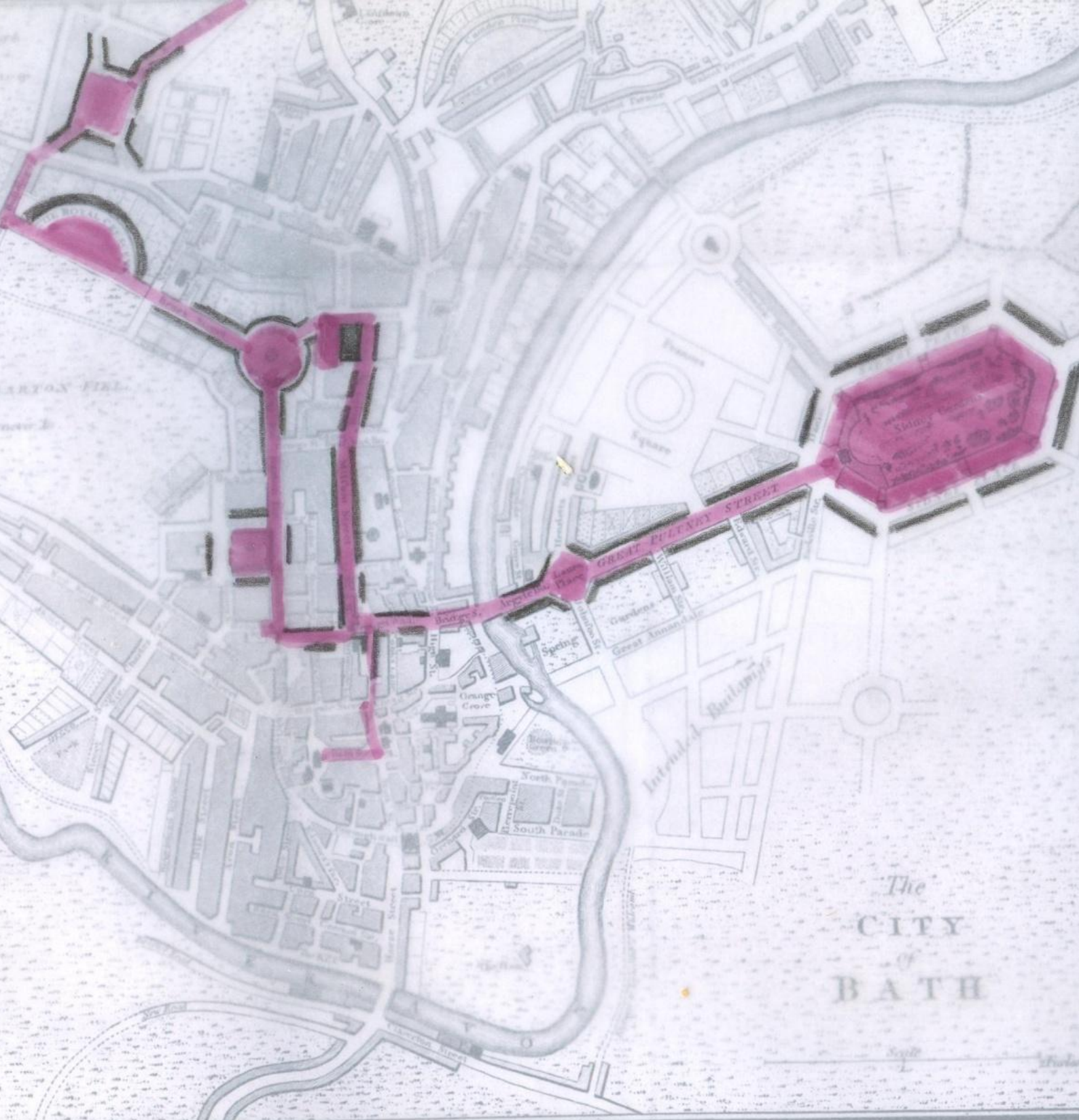
Το συγκρότημα των λουτρών αποτελείται από το, ορθογώνιου σχήματος, κτίριο της εισόδου, που η μεγάλη του πλευρά είναι παράλληλη στην Stall Str, την περιστυλη αίθουσα του Μεγάλου Λουτρού, με μορφή που παραπέμπει στα αίθρια των ρωμαϊκών χρόνων, το λουτρικό κτίριο που τοποθετείται παράλληλα στη Stall Str και νότια του Pump Room και άλλες λουτρικές εγκαταστάσεις. Το κτίριο το παράλληλο στην Stall Str είναι συμμετρικό ως προς άξονα παράλληλο στη Bath Str, έχει κεντρικό χώρο, κυκλικού σχήματος, που γύρω του ακτινωτά τοποθετούνται τα λουτρά και οι άλλοι βοηθητικοί χώροι. Η όψη από την πλατεία του Αββαείου έχει τονισμένο κεντρικό σκέλος, που χωρίζεται σε τρεις ζώνες. Η όψη από την Stall Str είναι μία στοά με κίονες ιωνικού ρυθμού και τριγωνικό αέτωμα στο κέντρο.

Στο πλαίσιο του επανασχεδιασμού του ιστορικού κέντρου κατασκευάστηκαν οι στοές της Bath Str ,η στοά βόρεια του Pump Room, που οδηγεί στην πλατεία του Αββαείου και στην άλλη άκρη της Bath Str προστέθηκε το Cross Bath το 1784, σε σχέδιο του Τόμας Μπάλντουιν.

Κτίριο πολύ σημαντικό για τη ζωή του Μπαθ, ήταν τα Assembly Rooms, κέντρο της κοινωνικής συναναστροφής. Οι χοροί, τα κονσέρτα και η χαρτοπαιξία που απασχολούσαν τους κατοίκους κατά το μεγαλύτερο διάστημα της ημέρας, φιλοξενούνταν στις αίθουσες των. Το κτίριο βρίσκεται ανατολικά του King Circus και περιστοιχίζεται από τις οδούς Bennet, Alfred, Rufsel και Belmont. Σχεδιάστηκε από τον Τζον Γουντ το νεότερο μεταξύ του 1769 – 1771. Το κτίριο είναι συμμετρικό ως προς άξονα παράλληλο στην Bennet Str. και περιλαμβάνει αίθουσα χορού, αίθουσα τσαγιού και μεγάλο οκτάγωνο δωμάτιο παιγνίου χαρτιών. Οι δύο μεγάλοι, συμμετρικοί όγκοι ξεχωρίζουν λόγω του ύψος τους, σε σχέση με τη μεσαία ζώνη.

η χρήση γεωμετρικών σχημάτων και η συμμετρική σχεδίαση, επιτυγχάνουν μια ελεύθερη διείσδυση της φύσης στο οικιστικό περιβάλλον

_συνεχής ροή του δημόσιου χώρου. Τα αστικά και φυσικά κενά ρέουν οργανικά και «οπτικά» προς τη γύρω εξοχή

_ο αστικός χαρακτήρας του κέντρου «χαλαρώνει», καθώς απομακρυνόμαστε προς την εξοχή.

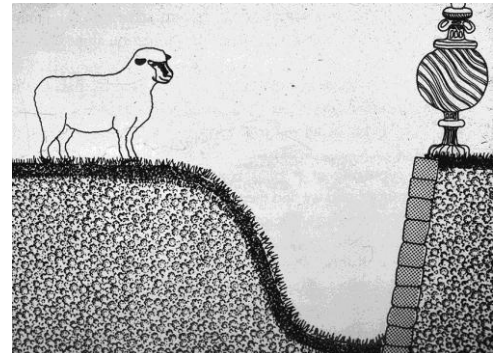

_η σχεδιασμένη και αυστηρή κύρια όψη, σε αντίθεση με την ελεύθερη στο πίσω μέρος των κτισμάτων.

_ «ha-ha», το αντίθετο, αφανές όριο

_η τάφος έμπροσθεν των κατοικιών, λειτουργεί ως μεταβατικό όριο από το ιδιωτικό στο δημόσιο

Διασχίζοντας τον ποταμό Avon μέσω της Great Pulteney Str. οδηγούμαστε ανατολικά προς την εξοχή, όπου συναντάμε το Sydney Place (χτίστηκε γύρω στο 1800). Πρόκειται για εξάγωνο σχήματος πάρκο με υψηλή φύτευση, που αναπτύσσεται στην προέκταση της Great Pulteney Str., η οποία λειτουργεί και ως άξονας συμμετρίας της έκτασης. Το πάρκο ορίζεται από τις οικοδομικές ενότητες που τοποθετούνται και στις έξι πλευρές.

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός της πόλης Μπαθ, αναδεικνύει τη διάθεση συσχετισμού του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος στα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Παρά τη συμμετρική σχεδίαση (χρήση γεωμετρικών σχημάτων, όπως του κύκλου, έλλειψης) των μεγάλων κτισμάτων, επιτυγχάνεται, τελικά, μια ελεύθερη πραγματικότητα. Αυτό πραγματοποιείται με την αξιοποίηση των αυστηρών κανόνων, όπως συμμετρία και αναλογίες, μέσα από μια νέα σκοπιά, έτσι ώστε να ενταχθεί η αρχιτεκτονική μορφή αρμονικά στο φυσικό τοπίο, δημιουργώντας ένα ενοποιημένο πολεοδομικό - αρχιτεκτονικό σύνολο. Η διείσδυση της φύσης, στα «όρια» των κτισμάτων, αποτελεί προϋπόθεση του σχεδιασμού. Για τον σκοπό αυτό, επιλέγεται η καμπύλη στην κάτοψη, ως ελεύθερη χειρονομία που θα αγκαλιάσει το φυσικό περιβάλλον.

Ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου πρυτανεύει στην περίπτωση του Μπαθ. Η αλυσιδωτή διαδοχή πολεοδομικών στοιχείων, από πλατείες και οδούς, δημιουργεί μια συνεχή ροή του δημόσιου χώρου, ο οποίος θα φιλοξενήσει στη συνέχεια την καθημερινότητα των επισκεπτών και των κατοίκων της πόλης. Οι πλατείες θα αποτελέσουν τα σημεία συνάντησης και κοινωνικού διαλόγου και οι οδοί θα φιλοξενήσουν τους περιπάτους και τις πορείες κοινωνικής επίδειξης.

Το ιστορικό κέντρο και το πρώτο τμήμα της επέκτασης της πόλης (Queen Square και King Cross) διακρίνονται για τον αστικό τους χαρακτήρα, ο οποίος παρουσιάζεται λιγότερα τονισμένος, καθώς απομακρυνόμαστε προς την εξοχή. Το Royal και Lansdown Crescent, καθώς και το Sydney Place αποποιούνται αυτόν τον χαρακτήρα με αρχιτεκτονικές κινήσεις, που αγκαλιάζουν το φυσικό χώρο που τους περιβάλλει.

Τα αστικά και φυσικά κενά (πλατείες και κήποι), που προκύπτουν από τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, δημιουργούν μια σειρά από αλληλοσυνδεόμενες, χωρικά, ενότητες, που «ρέουν» οργανικά και οπτικά προς τη γύρω εξοχή.

Στο επίπεδο της οικιστικής ενότητας, παρατηρούμε από τους αρχιτέκτονες του Μπαθ, μια φροντίδα για την κύρια όψη των κτισμάτων τους. Αντιμετωπίζεται ενιαία, προσδίδοντας μεγαλοπρέπεια στο σύνολό τους. Η τάφρος που τοποθετείται, μπροστά από τις εισόδους, λειτουργεί ως όριο ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο, «καθυστερώντας» την απευθείας μετάβαση στο δρόμο. Η μελετημένη σχεδίαση της κύριας όψης των κτισμάτων, έρχεται σε αντιδιαστολή με την πίσω όψη τους, η οποία αντιμετωπίζεται ελεύθερα. Οι κήποι που δημιουργούνται πίσω από κάθε κατοικία, αποτελούν κι αυτοί ξεχωριστό χώρο για κάθε μία από αυτές.

Τέλος, μπροστά από το συγκρότημα του Royal Crescent, συναντάμε στο έδαφος μια υποχώρηση, μικρού βάθους, το «ha-ha». Πρόκειται για ένα «αντίθετο», αφανές όριο, το οποίο επιλέχθηκε για την οριοθέτηση του πάρκου, χωρίς να παρεμποδίζει τη θέα προς τη γύρω περιοχή. Η αρχιτεκτονική αυτή επιλογή εντάσσεται στην ευρύτερη ιδέα σχεδιασμού του Μπαθ, αυτής της οπτικής ενοποίησης της πόλης με τη φύση, μέσω της «σκηνογραφική» ανάδειξη τοπογραφικών δεδομένων.

55 VICHY. — Promenade sur les Bords de l'Allier.

VICHY, ΓΑΛΛΙΑ

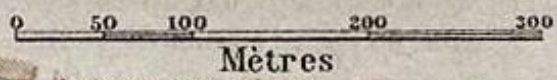
Το Vichy είναι πόλη της κεντρικής Γαλλίας, κτισμένη δίπλα στον ποταμό Allier. Η περιοχή είναι γνωστή από τη ρωμαϊκή εποχή για τα ιαματικά νερά της. Οι πρώτες μεγάλες επεμβάσεις στην πόλη, τοποθετούνται στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, μετά την επίσκεψη του Ναπολέοντα του III. Το 1862, κατασκευάζεται σιδηροδρομικός σταθμός, ο οποίος θα διευκολύνει και την μετακίνηση των επισκεπτών της πόλης. Το 1887-1888 χτίζεται ιππόδρομος, σε σχέδια του Jean Deconet, η παρακολούθηση του οποίου, ήταν μια δημοφιλής διασκέδαση για την εποχή. Ακόμη, για τα μέλη της βασιλικής οικογένειας και της αυλής, θα ανεγερθούν κτίσματα σε όλη την πόλη. Πέρα από την κατασκευή οικοδομημάτων, επιτυγχάνονται και επεμβάσεις στο φυσικό τοπίο. Συγκεκριμένα, αποξηράνθηκε τμήμα της κοίτης του ποταμού και στη θέση του σχεδιάστηκε το Parc de l' Allier. Ακόμη, δημιουργήθηκαν νέες λεωφόροι και οδοί, που διανθίστηκαν με περίπτερα και κιόσκια.

Το Parc des Sources, 1812, (Πάρκο των Πηγών), αμέσως μικρότερο του Parc de l' Allier , αμέσως τοποθετείται ανατολικά του πάρκου του ποταμού και έχει σχήμα ισοσκελούς τραπέζιου. Την έκτασή του διατρέχει κεντρική αλέα, η οποία ενώνει το Halle des Sources, που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του πάρκου, με το συγκρότημα του καζίνο και της όπερας, στο νότο. Η διαμόρφωσή του γίνεται με επιμέρους μονοπάτια και συστάδες δέντρων αλλά και με χώρους που επιτρέπουν τη στάση των επισκεπτών εντός του, όπως κιόσκια.

Το Halle des Sources, κατασκευάζεται το 1902 και αποτελεί τον χώρο στον οποίο καταλήγουν όλες οι πηγές της πόλης. Η κάτοψη του κτιρίου είναι σχήματος οκτάπλευρου. Την περιφέρειά του διατρέχει στοά, που περιβάλλει το κεντρικό αίθριο, στο οποίο βρίσκονται οι εγκαταστάσεις πόσης του ιαματικού νερού. Ο φέροντας οργανισμός της κατασκευής είναι από μέταλλο και επιλέγεται το ξύλο και

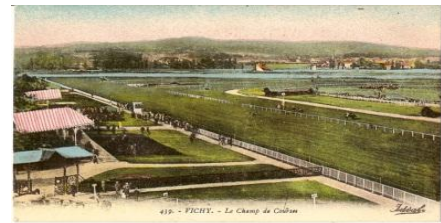
VICHY

1:9,000

η όχθη του ποταμού Allier, ο ιππόδρομος και ο σιδηροδρομικός σταθμός, αποτέλεσαν τις πρώτες μεγάλες επεμβάσεις στην πόλη

το Parc des Sources με την κεντρική αλέα που διατρέχει την έκτασή του και τις μεταλλικές στοές που τοποθετούνται κατά μήκος των μεγάλων πλευρών του πάρκου

Η μεταλλική αλέα

Parc des Sources: η κεντρική αλέα

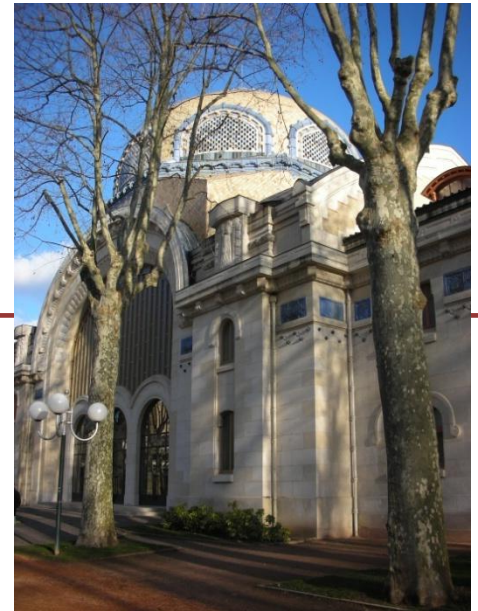

164. - VICHY. - Grande Galerie des Sources et Source de la Grande Grille
 Éditeur P. H., 190, Place des Quatre-Chemin, Vichy

_το Halle des Sources, στο οποίο κατέληγαν όλες οι πηγές της πόλης. Δεξιά, το κιόσκι, όπου κατέληγε η πηγή Lucas

185. VICHY. Source Lucas. - L.L.

_ Centrale Thermale des Domes, με τα χαρακτηριστικά μορφολογικά στοιχεία, ανατολίτικου στυλ, στην όψη του

_η είσοδος του καζίνο με το μεταλλικό art-nouveau στέγαστρο. Αριστερά, αφίσα του 1910, παρουσιάζει την πολυτελή ζωή της πόλης

125. - VICHY. - La Viranda du Casino

το γυαλί για την επικάλυψή του. Ακόμη στο Halle des Sources καταλήγουν μεταλλικές στοές, που τοποθετούνται κατά μήκος των δύο μεγάλων πλευρών του πάρκου.

Βορειοδυτικά του Parc des Sources, βρίσκεται το Centrale Thermale des Domes, το Pump Room της πόλης του Vichy. Χτίζεται μεταξύ του 1899-1903, από τον αρχιτέκτονα Charles Le Coeur. Πρόκειται για ένα κτίριο επίμηκες 170 μέτρων, συμμετρικό ως προς τον κάθετο κεντρικό άξονα, με τονισμένο το κεντρικό και τα δύο ακριανά σκέλη στην όψη. Επιλέγονται θόλοι για την κάλυψή τους και μεγάλες αψίδες για την στέψη των ανοιγμάτων τους. Οι θόλοι αυτοί επενδύονται με χρυσά πλακάκια και διάκοσμο με μορφολογικά στοιχεία ανατολίτικου χαρακτήρα.

Στο νότιο τμήμα του Parc des Sources, στην κατάληξη της κεντρικής αλέας βρίσκεται το συγκρότημα του Καζίνο και της Όπερας. Το πρώτο, έργο του Charles Badger, ανεγέρθηκε το 1865 και περιελάμβανε αίθουσες συναθροίσεως, τα Assembly Rooms. Το κτίριο είχε αίθουσα θεάτρου, σάλα χορού, αίθουσα διαλέξεων και βεράντα. Το εσωτερικό του διακρίνεται για τον πολυτελή διάκοσμό του σε art-nouveau στυλ. Η βόρεια όψη του, η οποία βλέπει προς το πάρκο, συνδυάζει στοιχεία από νεο-μπαρόκ, με μεταλλικό art-nouveau στέγαστρο πάνω από την είσοδο καθώς και δύο καρυάτιδες, κλασικού ρυθμού εκατέρωθεν της. Η κατασκευή του κτιρίου είναι από πέτρα. Μετά το 1901, επεκτείνεται προς τα δυτικά, αυτή τη φορά σε σχέδια του Charles le Coeur, ο οποίος προσθέτει αίθουσες, ένα μεγάλο κωλ και μια αίθουσα θεάτρου. Δύο χρόνια πιο μετά, 1903, χτίζεται και το κτίριο της όπερας, σε art-nouveau στυλ.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, χτίζονται στο Vichy ξενοδοχεία, τα οποία θα φιλοξενήσουν τους επισκέπτες της πόλης. Αυτά αναπτύσσονται κατά μήκος της κεντρικής οδού και σε νευραλγικά σημεία, προσδίδοντας στην πόλη έναν «μητροπολιτικό» αέρα.

Η παρουσία πολλών διαφορετικών αρχιτεκτονικών ρευμάτων, που συναντάμε στα κτίσματα της πόλης του Vichy, μαρτυρά την έλλειψη οργανωμένου σχεδιασμού. Παρότι, υπάρχουν μεγάλες επεμβάσεις στο δημόσιο χώρο, δεν αντιμετωπίζονται συνολικά, παρά σαν μεμονωμένες κινήσεις ικανοποίησης της στέγασης των αρχιτεκτονικών αναγκών, που προκύπτουν λόγω της αύξησης της δημοτικότητας και της επισκεψιμότητας της πόλης. Η ανέγερση των κατοικιών υποδεικνύεται από ιδιωτική πρωτοβουλία των πλούσιων επισκεπτών της πόλης, οι οποίοι καταφέρνουν να μεταφέρουν τις εντυπώσεις των ταξιδιών τους σε Ευρώπη και Ασία, στη ρυθμολογία των κτισμάτων. Η παρουσία στοιχείων νεο-μπαρόκ, μεσαιωνικών, ανατολίτικων, κλασικών και art-nouveau, ταυτόχρονα στο ανάπτυγμα του ίδιου δρόμου, επιβεβαιώνει το παραπάνω. Η έκρηξη της τεχνολογικής ανάπτυξης των υλικών βοηθά στη συχνή και παράλληλη χρήση πολλών από αυτών στα νέα κτίσματα.

Η βίωση του δημόσιου, υπαίθριου χώρου είναι προέκταση των δραστηριοτήτων που τοποθετούνται εντός των εγκαταστάσεων του καζίνο και των κτισμάτων ψυχαγωγίας. Οι δραστηριότητες αυτές κατακερματίζονται, όταν ξεφύγουν από τα όρια των πάρκων και χάνουν τη δυναμική τους, αφού η ίδια η πόλη δεν τις αντιμετωπίζει ως κοινωνική πραγματικότητα, εκτός της ζώνης «λειτουργίας» τους.

_το Halle des Sources όπως είναι σήμερα

_αναπτύγματα στον ίδιο δρόμο, όπου είναι εμφανή τα διάφορα αρχιτεκτονικά στυλ.

Η αρχιτεκτονική του Vichy συνδέεται άρρηκτα με την ψυχαγωγία που προσφέρει ο θερμαλισμός. Η πόλη, ακόμα και μετά το τέλος της δεύτερης Αυτοκρατορίας, συνεχίζει να προσελκύει επιφανείς επισκέπτες, που το επιλέγουν ως προορισμό τουριστικό, που θα διασκεδάσει τη θερινή ανάπαυλά τους. Ωστόσο, οι ιαματικές δραστηριότητες υστερούν των ψυχαγωγικών, που στην πραγματικότητα είναι ο βασικός λόγος επίσκεψης των εγκαταστάσεων από τους συγκεκριμένους χρήστες. Η απουσία λουτρικών εγκαταστάσεων ενισχύει τον χαρακτήρα που είχε λάβει η λουτρική ίαση, αυτόν της ποσιθεραπείας.

GENERAL VIEW OF BADEN-BADEN.

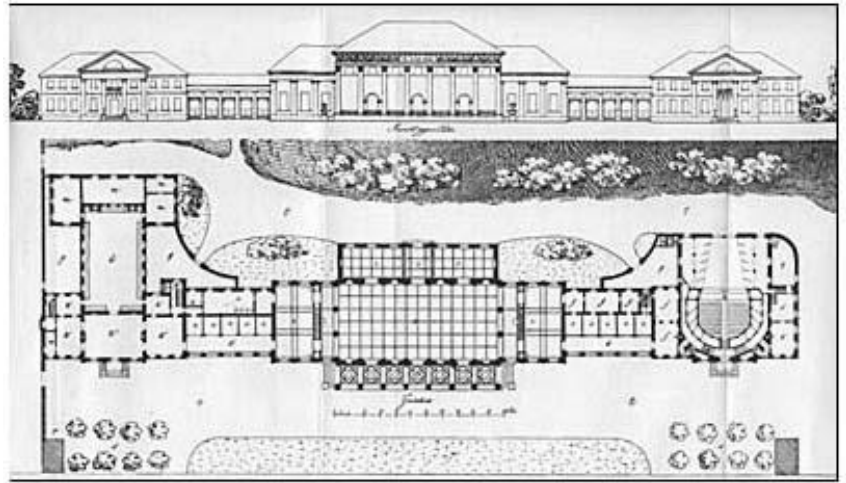
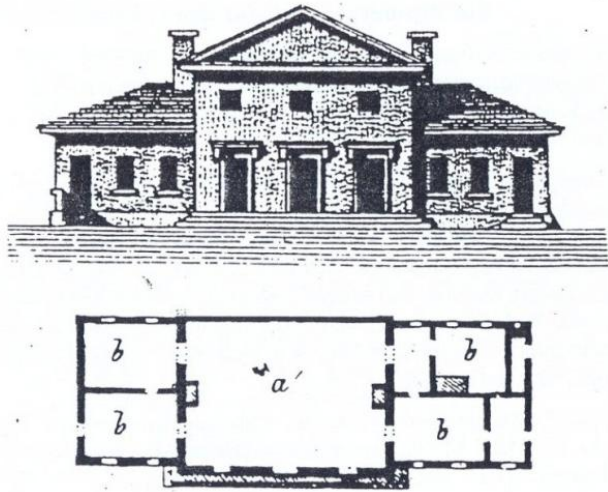
BADEN BADEN, ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Το Baden Baden, πόλη της νοτιοδυτικής Γερμανίας, είναι γνωστή για τις πηγές της από τη ρωμαϊκή εποχή. Στους νεότερους χρόνους, καθιερώθηκε ως λουτρόπολη στο τέλος του 18^{ου} αιώνα. Το 1847 ανακαλύφθηκαν τα ερείπια των ρωμαϊκών θερμών. Η πόλη έφτασε στην κορύφωση της δημοτικότητάς της στις δεκαετίες του 1850 και 1860, που γίνεται μέρος συνάντησης για διασημότητες, που επισκέπτονται την πόλη, εκτός από τη λουτροθεραπεία, για το διάσημο καζίνο, τα πολυτελή ξενοδοχεία και τους κήπους της.

Το σημαντικότερο κτίριο της πόλης είναι το Kurhaus ^[1], το οποίο, σταδιακά, πήρε την χρήση και την τελική μορφή του, με την συνεχή επέκτασή του, από τα τέλη του 18^{ου} μέχρι και του 19^{ου} αιώνα. Το πρώτο κτίριο υπάρχει από το 1766, μια συμμετρική κατοικία, με μεγάλη κεντρική αίθουσα και εκατέρωθεν της τοποθετημένους τους βοηθητικούς χώρους. Ήδη από την περίοδο αυτή η πόλη δεχόταν επισκέπτες για τις ιαματικές πηγές της, πράγμα που δημιούργησε την ανάγκη για ένα χώρο εξηπυρέτησης.

Στην αρχή του 19^{ου} αιώνα, ο αριθμός των λουόμενων διπλασιάζεται, σύμφωνα με πληθυσμιακές καταγραφές. Για το λόγο αυτό το υπάρχον κτίριο επεκτείνεται με τέσσερις νέες αίθουσες, σε σχέδιο του αρχιτέκτονα Friedrich Weinbrenner. Η περαιτέρω επέκταση, κρίθηκε απαραίτητη και ο Friedrich Weinbrenner ολοκλήρωσε το σχεδιασμό του συγκροτήματος στα 1821-1824. Την περίοδο αυτή, μπορούμε να μιλήσουμε για την πρώιμη μορφή του Kurhaus, ως εγκαθιδρύματος λουτρικής

[1] Kurhaus, εγκαθίδρυμα λουτρικής διαδικασίας που φιλοξενεί εγκαταστάσεις της λουτροθεραπείας, χώρους κοινωνικής συνεύρεσης και ψυχαγωγίας.

το κτίσμα του 1766, επρόκειτο για μια κατοικία. Σε σχέδια του Friedrich Weinbrenner, πήρε την τελική του μορφή ως Kurhaus , το 1821.

το Trinkhalle, όπως είναι σήμερα.

Το Kurhaus το 1930 και το 1824

διαδικασίας. Το νέο κτίριο περιελάμβανε αίθουσα συνεδρίων, αναγνωστήριο, εστιατόριο, θέατρο και μικρότερες αίθουσες χορού και τυχερών παιχνιδιών. Η κύρια όψη του κεντρικού κτιρίου, σε νεοκλασικό ρυθμό, είναι συμμετρική και χαρακτηρίζεται από μια εξέχουσα στοά, στηριζόμενη σε οκτώ κορινθιακούς κίονες, διακοσμημένη με ζωφόρο. Ενώ, η όψη παρουσιάζει συμμετρία, το ίδιο δεν συναντάται και σε κάτοψη.

Η ιδέα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ιεραρχεί τη διασκέδαση. Οι επισκέπτες μπορούν να περπατήσουν, να ακούσουν μουσική, να συζητήσουν και να παίξουν τυχερά παιχνίδια στις αίθουσες του Kurhaus και το πάρκο.

Τις επόμενες δεκαετίες οι επισκέπτες συνεχίζουν να αυξάνονται σημαντικά. Η πόλη την περίοδο αυτή (1844) αποκτά σιδηρόδρομο. Η πρόσβαση διευκολύνεται, τώρα που και οι χοροί στο Kurhaus είναι, πλέον, πανευρωπαϊκής φήμης.

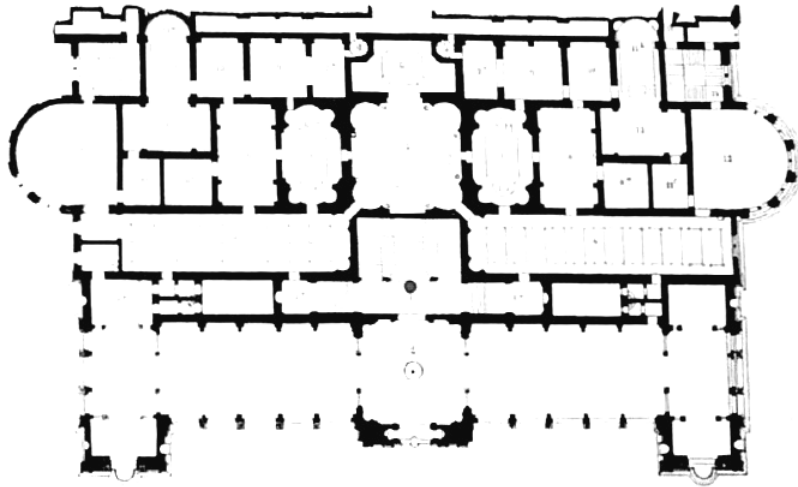
Παρόλο που στα 1850 η επαρχία του Baden βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση ^[2] και είχαν απαγορευτεί οι διασκεδάσεις, η λουτρόπολη χαίρει εξαιρέσης. Παρόλο που, η χώρα ζούσε μία δύσκολη κατάσταση, η προνομιούχα κοινωνία εξασφάλισε τη διασκέδασή της.

Το 1853 το Kurhaus ανακαινίζεται ξανά για να ανταποκριθεί στο επίπεδο που ο εκμισθωτής του, Edward Bénazet, επιθυμεί, έχοντας την άποψη ότι οι χρήστες πρέπει να ανήκουν σε μια κοινωνία που θα ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένο οικονομικό επίπεδο ^[3]. Οι νέοι χώροι, που αποτελούν το Καζίνο, ήταν διακοσμημένοι με επιρροές από γαλλικά παλάτια, με σκοπό να εντυπωσιάσουν των επισκέπτη. Μέχρι και το 1933, ο χώρος αυτός είναι σημείο συνάντησης. Το 1870 ορίζεται επιτροπή για τη διαχείριση του Kurhaus, η οποία θα φρόντιζε για το πρόγραμμα λειτουργίας του. Το 1908 γίνεται μια νέα ανακαίνιση και κατασκευάζονται μικρή και μεγάλη αίθουσα μουσικής, θέατρο, εστιατόριο. Τα νέα σχέδια σέβονται το υπάρχον κτίριο.

Στο πάρκο του Kurhaus και βορειότερά του, βρίσκεται το Trinkhalle, το αντλιοστάσιο της πόλης. Κτίστηκε το 1839 – 1842, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Heinrich Hubschs. . Το κτίριο είναι λιτό, επίμηκες, μεγάλου ύψους και περιελάμβανε τις εγκαταστάσεις για την πόση του ιαματικού νερού. Στην κύρια όψη του, τοποθετείται στοά, μήκους 90 μέτρων, εντός της οποίας τοποθετούνται παγκάκια, που εξυπηρετούν τη στάση του επισκέπτη.

[2] Μετά την αποτυχημένη επανάσταση του 1848, η Γερμανία παρέμεινε τελικά διαιρεμένη σε κυρίαρχα κράτη, παρά τις προσπάθειες για ένα ενιαίο κράτος. , Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, τόμος 13, σελ. 619-620

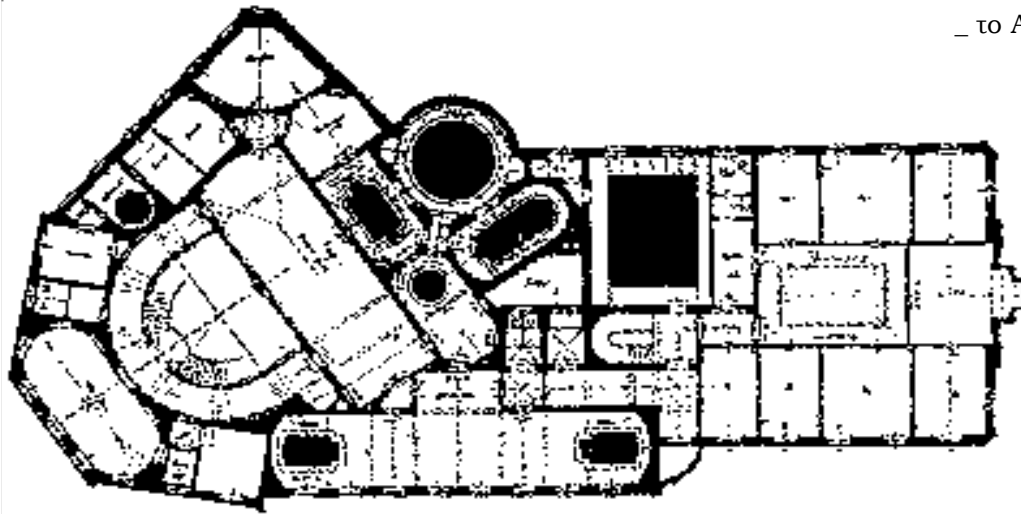
[3] Στο φόντο της επέκτασης ήταν κυρίως η επιθυμία ότι η «μεγαλύτερη και καλύτερη κοινωνία από ένα μεγάλο και πολύ διαφορετικό κοινό θα μπορούσε να συλλέγεται ξεχωριστά». Το τρένο του Παρισιού είχε στην ουσία πολύ χαμηλές τιμές, κάτι που έφερε τους ανθρώπους μετά το Baden Baden «οι οποίοι δεν ανήκουν στην καλή κοινωνία και άρα είναι μια αναγκαιότητα να υπάρχουν ορισμένες περιοχές στις οποίες έχει πρόσβαση μόνο το πιο εκλεκτό τμήμα της κοινωνίας.», (απόσπασμα από μια επιστολή από το επαρχιακό γραφείο του Υπουργείου εσωτερικών)

Grundriss des II. Stockwerkes des Friedrichsbades.

_ το Friedrichsbad,(1877) το βασικό λουτρικό κτίριο του Baden- Baden

_ το Augustabad (1893), ήταν το κτίριο των λουτρών για τις γυναίκες, μόνο

Στηρίζεται σε μια αλληλουχία δεκαέξι κορινθιακών κίωνων, που φέρουν ελλειπτικές αφίδες.

Το πάρκο του Kurhaus επικοινωνεί με τις άλλες ιαματικές εγκαταστάσεις, μέσω της οδού Sophien, που οδηγεί στην περιοχή κοντά στο Νέο Κάστρο της πόλης, όπου ήταν κτισμένο το Friedrichsbad και το Augustabad, τα κτίρια των λουτρών, στη θέση που βρέθηκαν και τα ρωμαϊκά λουτρά της πόλης.

Το Friedrichsbad είναι το βασικό λουτρικό κτίριο. Εγκαινιάστηκε το 1877, ενώ η κατασκευή του είχε ήδη ξεκινήσει από το 1869. Η κάτοψη του κτιρίου είναι απόλυτα συμμετρική ως προς τον κεντρικό άξονα. Το κεντρικό λουτρό στη μέση του συγκροτήματος στεγάζεται με θόλο, που στηρίζουν οκτώ κορινθιακοί κίονες με τυφλά τόξα και προσομοιάζει αναγεννησιακό τρούλο. Το κτίριο περιλαμβάνει πολλούς χώρους, που διαιρούνται σε τέσσερις ζώνες κατά πλάτος και οργανώνουν τις λειτουργίες του. Η όψη μερίζεται σε δύο ζώνες καθ' ύψος, τη βάση και τη ζώνη με τα μεγάλα ανοίγματα. Το κεντρικό σκέλος με την είσοδο, καθώς και τα δύο ακριανά βρίσκονται σε εξοχή, διατηρώντας τις αναφορές σε ρωμαϊκά παλάτια.

Το Augustabad χτίστηκε το 1893, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Joseph Drum. Το λουτρό εξυπηρετούσε αποκλειστικά γυναίκες, ενώ οι άντρες χρησιμοποιούσαν το . Το νέο – μπαρόκ κτίριο είχε ένα ακανόνιστο περίγραμμα, με τους επιμέρους χώρους που συνθέτουν την κάτοψη να παρουσιάζουν συμμετρία ως προς δευτερεύοντες άξονες. Το εσωτερικό του ήταν πολυτελώς διακοσμημένο, με μάρμαρα, ψηφιδωτά και βιτρό. Είχε θολωτή στέγαση. Το κτίριο εγκαταλήφθηκε από το 1937 και το 1962 κατεδαφίστηκε.

Τα λουτρικά κτίρια και οι εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας που χτίζονται στο Baden Baden συμφωνούν σε μια αρχιτεκτονική προσέγγιση, που σέβεται την παρουσία και κυριαρχία της φύσης. Οι πολεοδομικοί χειρισμοί που παρατηρούνται δεν είναι έντονοι. Η φύση αφήνεται να εισχωρήσει ακανόνιστα στην οικιστική ενότητα, επιβάλλοντας τις γραμμές της. Ωστόσο, πραγματοποιούνται αρχιτεκτονικές επεμβάσεις με μεγάλων διαστάσεων οικοδομήματα, τα οποία τοποθετούνται σε συγκεκριμένα σημεία. (Kurhaus, λουτρικά κτίρια)

Η πόλη αναπτύχθηκε ως προορισμός αναψυχής, στη βάση της οποίας μπορούμε να δούμε τις απαρχές του φαινομένου του τουρισμού, που αναπτύσσεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο λόγος παραθερισμού ήταν η επίσκεψη των εγκαταστάσεων ψυχαγωγίας που προσέφερε και όχι ο διάλογος του επισκέπτη- χρήστη με την ίδια την πόλη. Η βίωση του δημόσιου χώρου δεν απαιτούνταν και ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός ταυτίστηκε με αυτή την πραγματικότητα.

Market scene, 1900

Γ. ΟΙ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τον 19^ο αιώνα, καταγράφονται οι πρώτες προσπάθειες οργάνωσης και ανάδειξης των περιοχών με ιαματικές πηγές στον ελλαδικό χώρο. Λίγο νωρίτερα στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, το 1782, πραγματοποιείται η πρώτη παρέμβαση σε πηγή, στην Κύθνο, με την κατασκευή θολοσκεπούς δεξαμενής και αποδυτηρίου στη θέση, όπου είχε βρεθεί αρχαίος λουτήρας. Το 1830 η τότε ελληνική κυβέρνηση, στέλνει ειδική επιτροπή να εξετάσει τα νερά των θερμών πηγών της Κύθνου, αντιλαμβανόμενη τη σημασία των ιαματικών πηγών για την ευρύτερη ανάπτυξη του τόπου, καθώς ο κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας είχε γνωρίσει, προσωπικά, τα παραδείγματα ευρωπαϊκών λουτροπόλεων. Λίγο αργότερα αποφασίζεται η εκμετάλλευση των εν λόγω πηγών και για τον λόγο αυτό, ο αρχιτέκτονας C.Hansen κλήθηκε να σχεδιάσει τις εγκαταστάσεις, οι οποίες εγκρίνονται με βασιλικό διάταγμα το 1837. Το κτίριο, που αποτελούνταν από ένα επίμηκες νεοκλασικό οικοδόμημα, μεγάλων διαστάσεων, αποπερατώθηκε, τελικά, από τον βοηθό του Laurent.

Οι πηγές, οι οποίες βρίσκονται κοντά, σχετικά, στην πρωτεύουσα και είναι εύκολα προσπελάσιμες είναι αυτές που θα συγκεντρώσουν τον μεγαλύτερο αριθμό λουομένων, θα αναπτυχθούν ταχύτερα και θα προσφέρουν περισσότερες εξυπηρετήσεις. Η Αιδηψός και το Λουτράκι μετατρέπονται γρήγορα σε λουτροπόλεις ευρωπαϊκού τύπου, θέρετρα ιαματικά αλλά και αναψυχής.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, παρατηρείται αύξηση της κίνησης των επισκεπτών, γεγονός που παρακινεί το ελληνικό κράτος να επεξεργαστεί τρόπους ανάδειξης της ξεναγωγίας και του τουρισμού, ως πεδίου επενδύσεων.

Στην αλλαγή του αιώνα, χτίζονται οι πρώτες ξενοδοχειακές μονάδες οι οποίες είναι πολύ λιτές, με ορθογώνιους όγκους, διώροφους ή τριώροφους, με τα δωμάτια να τοποθετούνται εν σειρά.

_το κτίριο των λουτρών της Κύθνου, αποπερατώθηκε το 1858, σε σχέδια του C.Hansen

_το «αυστηρό» νεοκλασικό ξενοδοχείο, «Θέρμες του Σύλλα», στην Αιδηψό

_το «Ηράκλειον» (1901) και το «Στάδιον», τοποθετημένο λίγο χαμηλότερα

_το καζίνο της Αιδηψού, κτίριο με ψηλούς πυργίσκους και κωνοειδείς απολήξεις

_το «Αύρα», μετά την ανακαίνισή του, με εμφανείς τις επιρροές από το μοντέρνο κίνημα

Χαρακτηριστικά πρώτα παράδειγμα ξενοδοχειακών μονάδων αποτελούν αυτά της Αιδηψού, που φτιάχνονται ανάμεσα στο 1898-1910. Το 1884 εγκρίνεται το νέο σχέδιο πόλης και από το 1887 ξεκινάει η αξιοποίηση της περιοχής. Το ξενοδοχείο, «Θέρμες του Σύλλα», τοποθετείται κοντά στις ιαματικές πηγές και θα αποτελέσει την αρχή της οικιστικής επέκτασης προς βορρά. Το κτίριο χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα στην όψη, η οποία διαιρείται σε ζώνες καθ' ύψος. Η επιλογή μορφολογικών στοιχείων, όπως η στέγαση μαρτυρά αρχιτεκτονική γνώση. Το 1901 κατασκευάζεται το ξενοδοχείο «Ηράκλειον» και αμέσως μετά, χαμηλότερα στο παράκτιο μέτωπο, χτίζεται το «Στάδιον». Το κτίριο των λουτρών, που τοποθετείται κοντά στην περιοχή των πηγών, είναι ένα βαρύ οικοδόμημα με έντονα νεοκλασικά στοιχεία στην όψη.

Καθώς η πόλη οικοδομείται, ο πρώτος οδικός άξονας διαμορφώνεται σε απόσταση από το παραθαλάσσιο μέτωπο, ενώ αργότερα μέχρι και την δεκαετία του 1930 θα διανοιχθεί και η παραλιακή οδός, που μετέπειτα θα γίνει η κεντρική λεωφόρος της πόλης.

Μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συνεχίζεται η ανέγερση ξενοδοχειακών μονάδων. Η έντονη, αυτή ανάπτυξη, που χαρακτηρίζει τον τομέα του τουρισμού, οδηγεί τους Έλληνες αρχιτέκτονες να δώσουν λύσεις τόσο στην ανέγερση εγκαταστάσεων όσο και την πολεοδομική βελτίωση των λουτροπόλεων. Αυτό αποτυπώνεται και στην Αιδηψό, όπου την περίοδο του μεσοπολέμου ανεγείρονται οικοδομήματα, με σαφή την επίδραση του μοντέρνου κινήματος, όπως τα ξενοδοχεία «Αίγλη» και «Τριανταφύλλου» και την ανακαίνιση του «Αύρα».

Ένα ακόμη αξιοσημείωτο κτίριο της πόλης και της αρχιτεκτονικής της πορείας θα είναι αυτό του καζίνο. Ελαφριά κατασκευή, με δύο ψηλούς πυργίσκους με κωνοειδείς απολήξεις και μεγάλα ανοίγματα. Το αναψυκτήριο του καζίνο ήταν κέντρο της κοινωνικής ζωής της Αιδηψού.

Η ίδρυση του Ε.Ο.Τ το 1929, οργάνωσε την προσπάθεια ανάπτυξης και οργάνωσης των λουτροπόλεων. Το 1930 προκηρύσσει διεθνή διαγωνισμό για την ανάδειξη της πόλης του Λουτρακίου, η οποία ανοικοδομείται, λόγω του σεισμού του 1928. Ο ανάδοχος θα αναλάμβανε να κατασκευάσει υδροθεραπευτήριο, μέγαρο για το Καζίνο, ξενοδοχείο και τελεφερίκ. Στον εγκώριο αλλά και διεθνή τύπο, γίνονται οι πρώτες αναφορές για το Λουτράκι, ως κέντρου κοσμοπολίτικου που θα συγκέντρωνε επιφανείς προσωπικότητες από την Ελλάδα και το εξωτερικό «και πολύ σύντομα θα απειλούσε την πρωτοκαθεδρία του Μόντε Κάρλο»^[1]. Ο παραθαλάσσιος άξονας, θα συγκεντρώσει τις κοινωνικές δραστηριότητες των επισκεπτών της πόλης.

Τα πρώτα ξενοδοχειακά συγκροτήματα που κτίζονται, «Αι Πηγαί», «Παλμύρα» διακρίνονται για το αυστηρό νεοκλασικό τους ρυθμό. Νέοι αρχιτέκτονες συμμετέχουν, ακόμη, στην ανοικοδόμηση των ξενοδοχείων εισάγοντας όλα τα γνωρίσματα του μοντέρνου κινήματος, όπως στο «Ράδιο Ι». Στην παραλιακή ζώνη βρίσκεται το κτίριο της κρατικής πηγής.

_το ξενοδοχείο «Παλμύρα», στο Λουτράκι

_το καζίνο του Λουτρακίου, το κέντρο της κοινωνικής ζωής της περιοχής

_το παλιό και το νέο κέντρο ποισηραπειας. Το πρώτο, εμφανώς επηρεασμένο από αντίστοιχα περίπτερα ευρωπαϊκών λουτροπόλεων όπως και το νέο, έργο του Μπόνη (1932) με στοιχεία του μοντέρνου κινήματος.

_το «Radium Palace» , στη Μυτιλήνη το 1910 και το νέο κτίριο Ζαχαράτου, στα 'Μέθανα, μετά τη δεκαετία του '30. έντονα στοιχεία του μοντέρνου κινήματος.

(κέντρο ποσιθεραπείας), 1932, έργο του Λ. Μπόνη. Πρόκειται για ένα κυκλικό κτίριο, με στενόμακρα ανοίγματα σε όλη την περιφέρειά του, το οποίο φιλοξενούσε τις πηγές. Ακόμη, σε αυτό καταλήγει στοά. Παλιότερα στη θέση αυτή, βρισκόταν το ξύλινο περίπτερο ποσιθεραπείας(δεκαετία 1910), το οποίο θύμιζε περίπτερα μεγάλων ευρωπαϊκών λουτροπόλεων .

Το καζίνο του Λουτρακίου ήταν σημείο αναφοράς της λουτρόπολης στον Μεσοπόλεμο και χώρος συνάντησης διασημοτήτων της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου.

Αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζουν και άλλες περιοχές, ανά τον ελλαδικό χώρο, που αξιοποίησαν τις ιαματικές πηγές τους και έδωσαν αντίστοιχα αρχιτεκτονικά δείγματα. Στην Μυτιλήνη, έχουμε το 1910 το «Radium Palace» και λίγο αργότερα το «Σάρλιτσα Παλάς». Στα Μέθανα, η ανακαίνιση του ξενοδοχείου του Ζαχαράτου, όπως και ξενοδοχείου στην Κυλλήνη, μετά τη δεκαετία του 1930, έδωσαν τα πρώτα κτίσματα του μοντέρνου κινήματος, στις ελληνικές λουτροπόλεις. Τέλος, για τα Καμένα Βούρλα συναντάμε παράδειγμα πολεοδομικής μελέτης, τμήμα της οποίας πραγματοποιήθηκε.

Στις ελληνικές λουτροπόλεις, οι αστοί επισκέπτες προσπαθούν να μεταφέρουν την κοινωνική ζωή και την αίγλη των ευρωπαϊκών λουτροπόλεων. Η εικόνα τους συνθέτεται από ογκώδη οικοδομήματα, με ξενοδοχεία, καζίνο, εστιατόρια και κέντρα διασκέδασης που αναπαράγουν τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Η οικοδόμηση λουτρικών εγκαταστάσεων γενικότερα στον ελλαδικό χώρο, δεν έλαβε υπόψη την υφιστάμενη αρχιτεκτονική πραγματικότητα του τόπου που θα τα φιλοξενούσε. Η αντιμετώπιση των ιαματικών πηγών, ως παράγοντας ανάπτυξης και η ιδιωτική πρωτοβουλία, που έδρασε στον τομέα αυτό, οδήγησε σε αλόγιστη οικοδομική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα την έλλειψη οργανωμένου σχεδιασμού της πόλης. Η ανέγερση μεγάλων συγκροτημάτων σε μέρη, που η υφιστάμενη κλίμακα και εικόνα τους διατηρούσε έναν τοπικό χαρακτήρα, είχε ως αποτέλεσμα την παρουσία μιας ξένης, «επίσημης» αρχιτεκτονικής, που ξέφευγε από το υπάρχον κτιστό περιβάλλον.

Οι τοποθεσίες των λουτροπόλεων είναι, σε πολλές περιπτώσεις, μέρη με αξιόλογο φυσικό τοπίο, παραθαλάσσιο ή ορεινό, για το οποίο, σπάνια, υπήρχε μέριμα για την ανάδειξη και την προστασία του.

Η αρχιτεκτονική εικόνα των λουτροπόλεων παρουσίαζε ετερογενή δείγματα στον οικιστικό της χαρακτήρα. Στην πρώτη φάση ανάπτυξης τους, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, παρατηρείται επιρροή από την επίσημη αρχιτεκτονική της ελληνικής πρωτεύουσας, η οποία με τη σειρά της ήθελε να υιοθετήσει την εικόνα μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων. Στη συνέχεια, η ανάληψη εκτέλεσης οικοδομημάτων, από αρχιτέκτονες, που γνώρισαν από κοντά τα ευρωπαϊκά κινήματα, έφερε τα πρώτα δείγματα του μοντέρνου κινήματος, που ήδη μεσουρανούσε στην Ευρώπη.

[1] «... Μετά το «Λίντο» την Κυανήν Ακτήν, τον σταθμόν του Πικαντέλλο ήτο επόμενον να αποκτήσωμεν και ελληνικόν Μόντε Κάρλο. Το Μόντε Κάρλο αυτό ετέλεσε προχθές τα εγκαίνιά του υπό τους ήχους τραγουδιών και τζαζ εις μια νεοβυζαντινήν έπαυλιν του Λουτρακίου, καταλλήλως διασκευασθείσαν...», εφημερίδα Καθημερινή, 10 Μαΐου 1930

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

και σκέψεις για τις προοπτικές της λουτροθεραπείας

Μέσα από την αναζήτηση και την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στα παραδείγματα των ευρωπαϊκών λουτροπόλεων, εντοπίσαμε τις διαφορετικές εκφάνσεις που μπορεί να λάβει η «ιεροτελεστία» της λουτροθεραπείας, ως αρχή σχεδιασμού των λουτρικών πόλεων. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση του Μπαθ (18^{ος}-19^{ος} αιώνας), ολόκληρη η πόλη, ο σχεδιασμός και τα κτίρια της, οργανώνονται γύρω από τις δραστηριότητες – λειτουργίες της ίασης, της αναψυχής και της κοινωνικής συνεύρεσης, μέσα από τα ιαματικά λουτρά. Στα λίγο μεταγενέστερα παραδείγματα των οργανωμένων λουτροπόλεων, στο Vichy και το Baden-Baden, παρατηρούμε ότι οι λειτουργίες της ίασης και της αναψυχής περιορίζονται σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι της πόλης. Οι λουτρικές λειτουργίες αποτελούν ένα σύνολο, αυτοτελές και όχι οργανικά συνδεδεμένο με την υπόλοιπη πόλη. Οι λουτρικές λειτουργίες περιορίζονται στα όρια των πάρκων «κούρας» και η αναψυχή ταυτίζεται, όχι τόσο με κοινωνικές- πολιτιστικές δραστηριότητες, όσο με τον «τζόγο» των καζίνο. Στην Ελλάδα, οι λουτροπόλεις, αναπτύσσονται αρκετά αργότερα, κυρίως στο πλαίσιο της αναπαραγωγής του ονείρου ευρωπαϊκών προτύπων, και την προσδοκία για την εξέλιξή τους σε κοσμοπολίτικα κέντρα.

Η στροφή στη θεραπευτική αντιμετώπιση των ασθενειών με φάρμακα, τις τελευταίες δεκαετίες, είχε σημάνει την εγκατάλειψη της χρήσης των ιαματικών πηγών. Όμως η σύγχρονη εποχή, αυτή που διανύουμε, βρίσκει την ίαση πλήρως τεκμηριωμένη από την ιατρική επιστήμη. Ο σύγχρονος, πιεσμένος και αγχωμένος κάτοικος της πόλης είναι σε διαρκή αναζήτηση φυσικών τρόπων ανακούφισης, θεραπείας σωματικής αλλά και ψυχικής ανάτασης.

Η ανάδειξη όχι μόνο του θεραπευτικού, αλλά και του ψυχαγωγικού χαρακτήρα της λουτρικής ιεροτελεστίας και επομένως των ιαματικών πηγών θα μπορούσε να αποτελέσει στοιχείο κοινωνικής παροχής, που θα εξασφάλιζε τη λειτουργία και την προστασία τους, ως φυσικό και

πολιτιστικό πλούτο. Οι τοπικές κοινωνίες θα αποκτούσαν τη δυνατότητα ανάπτυξης τους και επαναφοράς της αίγλης τους , ως τουριστικοί προορισμοί, δίνοντας ευκαιρία σε ανθρώπους να επισκεφθούν τους τόπους των λουτροπόλεων και να έρθουν σε επαφή με την αξία της φύσης και την αναψυχή που μπορεί αυτή να προσφέρει. Σε μια εποχή μάλιστα οικονομικής κρίσης, οι σωστές ευκαιρίες που θα προσφερθούν στον χρήστη - επισκέπτη, θα μπορούσαν να δώσουν την ψυχική ανάταση και τη σωματική ανακούφιση που έχει ανάγκη. Σε αυτό το σκοπό θα μπορούσαν να αξιολογηθούν και να επανεκτιμηθούν οι ιδιότητες των ιαματικών πηγών. Οι βάσεις για έναν «ευγενή» τουρισμό, θα ετίθεντο ξανά και αυτή τη φορά, μέσω της επιδίωξης αναβίωσης τρόπων συνεύρεσης και κοινωνικής χαλάρωσης, που θα αξιοποιήσουν το φυσικό πλούτο της χώρας.

Με βάση τα παραπάνω, το φαινόμενο της εξάπλωσης των spa, θα μπορούσε να ειπωθεί από μια νέα σκοπιά. Να ξεφύγει από τα όρια της κοσμιτολογίας, να λειτουργήσει ως λουτρική «ιεροτελεστία» και να συμβάλλει στην ανάδειξη του φυσικού πλούτου των χωρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- _Herman Hertzberber, «Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής», Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ
- _David Watkin, «Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής», εκδόσεις Μορφοτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- _Μάνος Γ. Μπίρης, «Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική, 1875-1925», εκδόσεις Μέλισσα
- _Ξ. Σκαρπιά – Χόιπελ, «Λουτροθεραπεία και αναψυχή η ιστορική εξέλιξη των λουτρών»
- _Kenneth Frampton, «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική ιστορία και κριτική», εκδόσεις Θεμέλιο
- _Χ. Μπούρας, «Ιστορία της αρχιτεκτονικής Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την δυτική Ευρώπη κατά τον μεσαίωνα», εκδόσεις Συμμετρία
- _Χ. Μπούρας, «Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, τόμος Ι», εκδόσεις Συμμετρία
- _Δ. Φιλιππίδης, «Νεοελληνική Αρχιτεκτονική», εκδόσεις Μέλισσα
- _Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης, «Αθήνα 1830 – 2000 Εξέλιξη – Πολεοδομία – Μεταφορές», εκδόσεις Συμμετρία
- _E. H. Gombrich, «Το χρονικό της τέχνης», εκδόσεις Μορφοτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- _«ΔΟΚΙΜΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΚΚΕ, Α΄ΤΟΜΟΣ 1918-1949», εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή
- _«Παγκόσμια Ιστορία, Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ, τόμοι Ε2 και ΣΤ1»
- _E. J. Hobsbawm, «Η εποχή των επαναστάσεων 1789 – 1848», εκδόσεις Μορφοτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- _E. J. Hobsbawm, «Η εποχή του κεφαλαίου 1848 – 1875», εκδόσεις Μορφοτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- _Αλέξης Πολίτης, «Ρομαντικά χρόνια, ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880», Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων, 2008
- _Δημήτρη Α. Κατσορίδα, «Βασικοί σταθμοί του εργατικού - συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα 1870-2001», ΑΡ.ΙΣΤΟ.Σ - Γ.Σ.Ε.Ε. Αθήνα, 2008
- _Έρμαν Έσσε, «Στα λουτρά», εκδόσεις Καστανιώτης
- _Colin Buchanan and partners, «Bath, a planning and transport study»
- _«Εγκυκλοπαιδεία Πάπυρους Λαρούς Britannica, τόμος 13»
- _Π. Δρανδάκης, «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία, τόμος 1 Ελλάς»

ΑΡΘΡΑ

«Τα λουτρά από την Αρχαιότητα στο Βυζάντιο», 7 ΗΜΕΡΕΣ, Καθημερινή 13/5/2001

«Ιαματικά Λουτρά», 7 ΗΜΕΡΕΣ, Καθημερινή, 24/6/2001

«Σημειώσεις για τον ευρωπαϊκό καπιταλισμό», Θανάσης Παπαρήγας

«Θερμαλισμός και ιαματικός τουρισμός, σύγχρονη εξέλιξη στην Ελλάδα και το εξωτερικό», Θεόδωρος Κοκαλάς

Η γένεση της ελληνικής αστικής τάξης και του κράτους, Δώρα Μόσχου, ΚΟΜΕΠ τ.1/2001

«Η Ελλάδα τον 20^ο αιώνα 1900-1910», 7 ΗΜΕΡΕΣ, Καθημερινή, 17/10/1999

«Η Αθήνα τον 19ο αιώνα: Από επαρχιακή πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πρωτεύουσα του Ελληνικού Βασιλείου», Λεωνίδας Καλλιβρετάκης, Ιστορικός, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Ε.Ι.Ε.

«Η διεισδυση του φυσικού τοπίου στο εσωτερικό της πόλης. Οι όροι της περιβαλλοντικής "εισβολής" και της τοπιακής αναβάθμισης», Κ. Μωραϊτης, Αρχιτέκτονας Μηχανικός, Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ, 22/2/2011, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

<http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Synedrio%20ASPIS/EKKE/EKKE/Moraitis.pdf>

«Απόψεις της πόλης προς τα τέλη του 19ου αιώνα», Δώρα Φ. Μαρκάτου, Επίκ. Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης, Τμήμα Ιστορίας - αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathglobal_1_06/06/2004_1282918

«Το άρωμα της Μπελ Επόκ», 18/7/2011, Το Ποντίκι

«Η Επανάσταση των Αθλίων»,

[http://wiki.kithara.gr/%CE%97_%CE%95%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%91%CE%B8%CE%B%CE%AF%CF%89%CE%BD_\(Ianos\)](http://wiki.kithara.gr/%CE%97_%CE%95%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%91%CE%B8%CE%B%CE%AF%CF%89%CE%BD_(Ianos))

«Ένα κράτος χτισμένο με νεοκλασικό στυλ Η αρχιτεκτονική στην πρωτεύουσα Αθήνα τον 19ο αιώνα», Ντορα Μακρη, 02-05-2010, <http://www.kathimerini.gr>

ΕΝΘΕΜΑΤΑ «Ιστορία της σύγχρονης Αθήνας: από τη μικρή στη μεγάλη κλίμακα», Λήδα Παπαστεφανάκη, 30/4/2011,

<http://enthemata.wordpress.com/2011/04/30/papastefanak>

«Από τη... σκάφη στο υδρομασάζ» 5/11/2007 www.focusmag.gr

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

_Αρετή Ζουρνατζή, Νικολέττα Λαχανά, «Αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές επεμβάσεις σε ιστορικούς οικισμούς: το παράδειγμα του Μπαθ», διάλεξη 2000/43

_Ελένη Λαγγουράνη, «Λουτρόπολη: ένας ιδιαίτερος τύπος πόλης με δυναμική. Μελέτη περίπτωσης: Λουτρά Αιδηψού, Vichy», ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική Σχεδιασμός του χώρου κατεύθυνση Β, 2004/69

_Καψιμάλη Μαρία- Άννα, Πεφάνη Άρτεμις, «Νερό, φως, ήχος: βιώνοντας το χώρο του λουτρού», διάλεξη 2011/113

_«Λουτρά», Μαραζοπούλου Δανάη, διάλεξη 2011/89

_Νάσου Έλενα , Παπακωνσταντή Ελισάβετ, «Το νερό και ο άνθρωπος, η εξέλιξη των λουτρικών κτιρίων και των σχετικών εγκαταστάσεων», διάλεξη 2003/97

_Παπαδάκη Αλεξάνδρα, Τσαπάκη Έλενα, «Νεοελληνική αρχιτεκτονική και ταυτότητα το ζήτημα της ελληνικότητας», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ξάνθη 2010

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.goworldtravel.com/ex/aspx/articleGuid.4361b53e-b9b0-4968-b777-517b08d924c7/xe/article.htm>

<http://www.localhistories.org/18thcent.html>

<http://whc.unesco.org/en/list/428>

http://en.wikipedia.org/wiki/Spa#Bathing_in_the_18th_century

http://fr.wikipedia.org/wiki/Cure_thermale

<http://www.localhistories.org/riches.html>

<http://ezinearticles.com/?Family-Life-in-the-18th-Century&id=1465057>

<http://mural.uv.es/cehevi/victorianlondon.html>

http://www.fashionencyclopedia.com/fashion_costume_culture/European-Culture-18th-Century/Eighteenth-Century-Clothing.html

http://en.wikipedia.org/wiki/Buildings_and_architecture_of_Bath

<http://www.iama.gr>

http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/715/epap_main.pdf?sequence=2

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=62996>

http://www.pame.gr/istoria/politismoι/galliki-epanastasi.html#.T0V4_1bjUrw

<http://www.ville-vichy.fr/Parcs-et-jardins-vichy.htm>

zeurg.pagesperso-orange.fr

<http://www.kurhauscasino.de/de/historie-architektur>

<http://www.ub.uni-heidelberg.de/wir/geschichte/kaiserinaugustabad.html>

[universitat heidelberg](http://www.universitat-heidelberg.de)

<http://edipsos.net>

<http://istorikesphotografies.blogspot.com>

<http://edipsos-evia.blogspot.com/>

[http://thecostumersmanifesto.com/index.php?title=Early_18th_Century_Europe_\(1700_to_1730ce\)](http://thecostumersmanifesto.com/index.php?title=Early_18th_Century_Europe_(1700_to_1730ce))

<http://www.kythnos.gr/el/main/>

331 VICHY - Source Lucas